

838 8895

F. A. OSSENDOWSKI

SATANOVOU KRAJINOU

PRELOŽIL

JANO HOLLÝ

T. 1422

29.IX.43.

ĽUDIA, ZVIERATÁ, BOHOVIA
II. DIEL

VYDALA NOVÁ KNÍHTLAČIAREŇ

12 37 /
43

Copyright 1942 by Nová kníhtlačiareň, Turčiansky Sv. Martin.
Made in Slovakia.

59 4604
3

I.

V srdci Ázie sa ukrýva tajomná, bohatá, ohromná krajina – Mongolsko.

Od svahov Ťaň-Šana, od horúcich piesočín západnej Džungárie po lesné Sajeny a po veľký čínsky múr zaujíma ono najväčšiu časť Strednej Ázie. Kólska ľudstva, histórie a legiend, vlasť najväčších a najkrvavejších útočníkov, ktorí zanechali po sebe ruiny svojich stoličných hradov, už zasypaných pieskom púšte Gobi, svoje čarodejnícke pečatné prstene a staré kočovnícke práva; panstvo lenivých mníchov a zlých duchov, aréna kočujúcich plemien, spravovaných zbožňovanými potomkami chánov Džengiza a Kublaja – to je Mongolsko.

Tajomná krajina kultu Ramu, Sakkia-Munu, Džonkappu a Paspu, verne stráženého „Živým Bohom“ Budhom, vteleného časťou svojej božskej moci do jedného z troch hodnostárov lámaickej cirkevnej hierarchie, do Bogdo-Geneni v Ta-Kure, čiže v Urge; krajina čarotvorcov, lekárov, prorokov, jasnovidcov, veštcov a čarodejníkov; krajina, žijúca pod znakom „svastyky“; krajina, kde sa zachovaly mocné a hrdé myšlienky pred vekmi zhaslých vládcov Ázie a pol Európy – to je Mongolsko.

Krajina holých, chmúrnych vrchov, opaľovaných slncom a bičovaných studeným vetrom, krajina bezmedzných stepí, krajina chorého statku, hniezdo moru, malomocenstva a čiernych sypaníc; krajina horúcich

sírnych prameňov; horských divých priechodov, obývaných zlými démonmi; krajina svätých jazier, plných ohromných rýb, krajina vlkov, jeleňov, skalných baranov, divých koní, zdivených psov a dravých vtákov, trhajúcich a požierajúcich na step vyhodené telá mŕtvych – to je Mongolsko.

Krajina, kde, hľadiac na biele, v prach sa rozsypajúce kosti predkov, chytró vymiera rýdži mongolský ľud, ktorý kedysi podmanil Čínu, Siam, Indiu a Rusko a ktorého strašný rozbeh sa rozbil o oceľové prsia rytierov, brániacich v ten čas celý kresťanský svet od ázijskej povodne – to je Mongolsko.

V tejto krajine divným usporiadaním osudu, po márnej skúške prejsť cez Tibet k Indickému oceánu, bol som nútený žiť a cestovať skoro vyše pol roka. Bolo súdené mne a môjmu starému, vyskúšanému druhovi cesty a príhod činne sa zúčastniť na veľmi vážnych a nebezpečných prípadoch na území vnútorného Mongolska, čiže Halhi, r. 1921. Mal som teda príležitosť zblízka poznať spokojný, dobrý a statočný mongolský ľud, jeho šľachetnú, ale ustrachovanú dušu, jeho mučiarne, starosti a nádeje; mohol som porozumieť celú pohromu gniaviaceho ho strachu pred nevyspytateľným tajomstvom života.

A tajomstiev je v Mongolsku bez počtu!

Rieky zrazu za najostrejších mrazov s hukom a rachotom lámúce ľadové putá; jazerá, čo vyhadzujú na plytké brehy ľudské kosti; nesrozumiteľné, divé hlasy v horách; na trasoviskách sa zapalujúce bludné ohníky; planúce jazerá, horské štíty, na ktorých umiera každý odvážlivec; celé voje hadov v hlbokých, teplých jamách; nezamrzajúce potoky, skaly, čo pripomínajú skamenelých jazdcov, ľavy a vozy. A ponad to všetko holé, bezfarebné, beznádejné vrchy,

podobajúce sa rancom čertového pláňa a pri západe slnca zaliate šarlátom vzbury, alebo krvou obetí.

– Pozri tam! – povedal raz starý, sivý pastier, vystierajúc ruku smerom k zakliatemu horskému priechodu, Zagastaju. To nie sú hory! To on leží v červenom pláňi a očakáva deň, v ktorý má vstať a započat' smrteľný boj s drobnými bohmi.

Naozaj, v tej chvíli sa mi predstavil v pamäti mystický obraz slávneho maliara Wróbla. Také isté holé štíty hôr, podobné zrancovanému, fialovošarlátovému pláňu Satana, ktorého tvár prihalila sivá chmára, dýchajúca hrôzou a mŕtvotou.

Strašná krajina – Mongolsko. Krajina tajomstiev, krajina Satanova!

Nijaký teda div, že každé znásilnenie tu panujúceho prvotného spôsobu života ázijských nomádov vyvoláva prelievanie krvi a hrôzu na radosť nenávisťou a pohrdaním planúceho zraku Satanovho, čo leží na mŕtvych skalách v popolavom pláňi zúfalstva a pokorenia, alebo v šarlátovom pláňi vzbury, vojny a pomsty.

Na zpiatočnej ceste z Koko-Noru do Mongolska sme si oddýchli v pohostinnom kláštore Narabanči a neskôr sme bývali s druhom v hlavnom meste západného Mongolska, Halhi-Uliasutaj. Je to posledné mesto na západe vonkajšieho Mongolska. Posledné . . . z troch. V Mongolsku sú len tri mestá: sídlo „Živého Boha“ a administračné centrum – Urga, čiže Ta-Kure (veľký kláštor), Uliasutaj a Ulankom, neďaleko jazera Ubsy. Je ešte jedno mesto, Kobdo, ale to je sídlo nejasnej čínskej administratívy pre ten kraj, ktorý obývajú kočujúce plemená, čo žijú pod svojimi kniežatami z bohatierskeho kmeňa Oletov a čo len podľa mena uznávajú nadvládu Urgy a Pekingu. V Uliasutaji a v Ulankome zas, okrem nezákonne tu vládnuúcich

čínských gubernátorov, sú i mongolskí gubernátori – „saiti“, ktorých na prosbu rady ministrov potvrdzuje svojimi dekrétmi „Živý Boh“ z Urgy.

Keď sme prišli do tohto mesta, hneď sme sa pohrúžili do víru náruživej politiky. Nedávno sa tu strhly vzbury medzi Mongolmi, privedenými do zúfalstva útiskom čínskych úradov. Začaly tu hospodáriť veľmi bezohľadne a usilovaly sa vybrať všetky poplatky a dane za predošlé roky autonómie Halhi, vyrvanej z rúk Pekingu. Ruskí kolonisti sa rozdelili na skupiny a viedli medzi sebou zažratý spor; vo východnom Mongolsku na čele rusko-mongolských vojsk bojoval proti Číňanom budhista, Nemec, ruský generál barón Ungern von Sternberg, ktorý bránil nezávislosť Mongolska a cisárske práva „Živého Boha“, ruskí dôstojníci beženci sa sskupovali do oddielov, ktoré pripravovaly povstanie proti bolševikom na Sibíri; mongolské úrady bez výnimky veľmi priaznive pozeraly na zriaďujúce sa vojsko, ale zato čínski úradníci prenasledovali a utláčali Rusov a s nimi aj ostatných cudzincov. Sovietska vláda, znepokojená mobilizáciou ruských bežencov, posunovala svoje vojská čoraz ďalej a hlbšie do Mongolska a čínski gubernátori ochotne robili akési tajné rokovania s bolševickými komisármi; v Urge utvoril minister „buforovej“ republiky, Jurin, v ruskej štvrti komunistickú správu pod vodcovstvom bolševika-popa; ruskí konzuli boli nečinní, zväčša sa starali iba o kupectvo a rozpredaj štátneho majetku; Číňania zosilňovali svoje posádky v hlavných strategických bodoch Halhi a poslali dovnútra krajiny kárne oddiely, čínski vojaci vírhali do domov súkromných osôb, rabovali, mužských zabíjali a ženské znásilňovali.

Do takejto atmosféry sme sa dostali hneď po príchode.

– Prosím vás, – hovoril neraz môj druh, – ja už radšej budem dusiť boľševikov, bojovať s chunchuzmi a jesť mäso na mor zdochnutých býkov, ako počúvať stále nové a vždy hroznejšie zvesti!

Agronom mal pravdu. Najhoršie bolo to, že v tomto zvätku nenávisť, klebiet, podvodu a intríg červené vojsko sa mohlo nepozorovane dostať do Uliasutaja a všetkých zajať do otroctva za súhlasu mlčiaceho prefikáneho čínskeho gubernátora.

Veľmi radi by sme boli opustili toto mesto, ale nemali sme kde ísť. Na severe boli naši nepriatelia-boľševici, na juhu sme už mali príležitosť stratiť šiestich svojich druhov a nemálo svojej vlastnej krvi, na západe, v obvode Kobdo, hnevali sa na cudzincov Číňania, na východe zúrila vojna, o ktorej, i pri všetkej snahe čínskych úradníkov, prichodily zvesti, často si odporujúce a falošné, ale svedčiace o vážnom stave vecí.

Museli sme teda ostať v Uliasutaji a mimovoľne žiť jeho životom. Našiel som tu dvoch Poliakov, vojakov 5. poľskej sibírskej divízie, ktorí utiekli z tábora zajatcov a cez Urianchaj sa dostali do Mongolska, dve poľské rodiny a dve americké kupecké firmy. Na čele americkej kupeckej firmy „Andersen and Mayer“ stál Varšavan, p. Stanislav Błoński, povoláním elektrotechnik. Pred zaujatím miesta vedúceho kupeckej firmy bol náčelníkom mongolskej telegrafnej správy a svojou prácou, svedomitosťou a spravodlivosťou získal medzi Mongolmi také veľké uznanie, že Živý Budha mu dal kniežací titul „huna“.

Pán Błoński mal pri sebe ženu – pani Pelagu a dvoch milých chlapcov – synkov. Táto rodina, plná dobroty k ľuďom a lásky k vlasti, pritúlila niekoľkých Poliakov, ktorých osud vrhol do Mongolska a starala sa o nich. Mnohí z nich, vďaka rodine Błońských,

dostali sa domov, a my všetci nikdy nezabudneme na túto obetavú, statočnú, najväčšej úcty hodnú poľskú rodinu.

Druhý Poliak bol vedúci ruskej firmy p. Szymanski, oddávna usídlený na Sibíri a neskoršie v Mongolsku.

Spolu s druhom žili sme z jeho pohostinnosti. Bol človek prostý, hrubý, už hodne porušený, ale po príchode Poliakov do Uliasutaja sa zobudila v ňom túžba po rodnom kraji, spomienky a sny začaly ho ťahať do Poľska. Bohužiaľ, podmienky jeho života, ťažkosti a zápletky, aké si narobil, mu prekážaly. Otcovský kraj už nikdy neuvidel. Zahynul o niekoľko mesiacov neskoršie v rukách mongolských jazdcov budiackeho dôstojníka Vandalova.

Spolčili sme sa na zorganizovanie vlastného vyzvedačstva a obrany a pozorne sme sledovali všetko, čo sa robilo v meste a západnom Mongolsku. Podarilo sa nám nadviazať diplomatické styky s mongolskými a čínskymi vládami, čo nám veľmi pomáhalo pri orientácii v príhodách.

Veľmi rozumný a sčítaný mongolský „sait“, knieža Čultun-Bejle, chytro sa spriatelil so mnou a jeho reči dovolily mi dôkladne porozumieť všeobecné polozenie a jeho príčiny.

– Stala sa veľká nespravodlivosť, pane! – povedal ustrachovaným hlasom „sait“. – Naša krajina hynie! Smluvami medzi Mongolskom, Ruskom a Čínou z 21. októbra 1912, 23. októbra 1913 a 7. júna 1915 stalo sa Halhi nezávislým a náš duchovný vodca „žltej viery“, Jeho Svätosť Živý Budha, s titulom Bogdo Džebtsung-Damba-Hutuhtu-Chána, stal sa cisárom celého vonkajšieho Mongolska. Pekingská vláda dodržala smluvy, pokým Rusko bolo silné a staralo sa o svoj vplyv v Ázii, ale už začiatkom r. 1915,

keď sa vojna s Nemeckom stávala nepriaznivou pre Rusko, Čína začala postupne a čoraz smelšie odberať nám získané práva. Keď v Rusku vypukla revolúcia a nastaly boľševické časy, čínska vláda sa už neobmedzovala. Všetkých vlastencov „saitov“ nahradili ľuďmi, oddanými čínskej vláde a potom priviedli do nášho kraja čínske vojsko, ktoré ozbrojenými rukami vytláčalo z nás dane za predošlé roky. Obyvateľstvo Hathi celkom vyrabovali a okolo miest a kláštorov všade možno stretnúť osady bedárov, čo bývajú v podzemných dierach a žijú z almužny. Celý náš národný majetok: pokladnice v Urge, zbrojnice, sklady, kláštory zrekvirovali. Všetci vlastenci stenali v čínskych väzeniach, alebo ich otrávil čínski lekári, ktorých na tento cieľ sem poslali. Vynorili sa vyvrheli niektorých zúbožených a zdemoralizovaných menších rodov. Číňania podplácali Mongolov, dávali im vysoké hodnosti a vyznačenia, a títo zradcovia im slúžili na záhubu Halhi! Nediv sa teda, že nielen vedúca trieda: „Živý Boh“, chánovia, kniežatá a vyšší lámovia, ale i pospolitosť rovnakou mierou nenávidia čínskych utláčateľov a čakajú len na chvíľu vyslobodenia a pomsty. Ale povstanie sme nemohli zorganizovať. Nemali sme zbrane, nemali sme vodcov, keďže všetci slávni, vplyvní vlastenci alebo už zahynuli, alebo boli pod osobitným dozorom a každá skúška ozbrojeného boja bola by sa skončila pre nich v tom istom pekingskom väzení, v ktorom pred niekoľkými rokmi umrelo hladom osemdesiat našich najznamenitejších kniežat z rodu Veľkého Mongola a vysokých lámov – najodvážlivejších bojovníkov za slobodu Halhi. Potrebný bol akýsi vnútorný popud, aby celé obyvateľstvo naraz povstalo a tu nevdok pomohli sami Číňania, keď uväznili „Živého Budhu“, tretí raz sa usilujúc presvedčiť ľud, že Bogdo-Chán

je „posledná“ podoba premeneného Budhu. Vtedy sa začaly sprisahania a tajné porady lámaitov so „Živým Budhom“ a vypracovali plán, ako ho vyslobodíť z čínskych rúk, a chystali sa na boj za šťastie našej krajiny a ľudu. Lámovia nadviazali styky s potomkom burjatských cárov, knežaťom Džam-Bolonom a jeho prostredníctvom s ruským generálom barónom Ungernom, ktorý mal titul mongolského kniežaťa, bol vyznavač viery a srdečný priateľ a brat „Živého Budhu“ v Urge a Dalaj-Lámu v tibetskej Lhasse. Práve teraz zúri vojna!

Takto mi rozprával knieža Čultun-Bejle, potomok veľkého Džengiza.

Hodne neskoršie prišli do Uliutaja zvesti, že barón Ungern von Sternberg vošiel s malým oddielom jazdy zo Zabajkalska do Mongolska. Zmobilizoval Mongolov a po niekoľkých nevydarených pokusoch 3. februára 1921 útokom zaujal Urgu a Džengizov trón dal „Živému Budhovi“ s titulom cisára, čiže Bogdo-Chána. Ale v polovici marca tu ešte nikto nevedel o podrobnostiach vojny za nezávislosť Halhi, hoci v marci barón Ungern niekoľko ráz premohol čínske vojská a stal sa pánom v kraji. Číňania úzkostlivo zatajovali pravdu a nikoho neprepúšťali z Urgy na západ. No jednako sa do Uliutaja dostávaly zvesti a budily nepokoj.

Atmosféra bola so dňa na deň čoraz ťažšia. Pomery medzi Číňanmi, Mongolmi a Rusmi boly veľmi napäté.

Čínsky gubernátor Van-Dzao-Džuň a diplomatický komisár Fu-Šan, obaja ľudia veľmi mladí, usilovali sa zapáčiť svojej vláde a robili nepremyslenú politiku proti Mongolom a Rusom, dráždiac ich proti sebe. Van-Dzao-Džuňovi pomáhal zástupca prepusteného

Čultun Bejle, nový sait, Číňanom oddaný a Mongolmi nenávidený.

Ruskí dôstojníci tajne zostavili oddiel na obranu v prípade nepriateľských počínaní Číňanov, ale v oddiele hneď nastaly spory, nesnášanosť a intrigy. Nemal som nijakej pochybnosti, že sa tento oddiel v prípade nebezpečenstva iste rozbije.

Stav vecí nás nútil k bedlivosti a opatrnosti. Museli sme byť každú chvíľu pripravení na obranu a útek. Situácia moja a môjho druha bola dosť ťažká. Nemali sme peňazí na zaobstaranie koní, na aké-také vystrojenie na zimné cestovanie. Treba bolo niečo vymyslieť. Začal som zarábať prednáškami o rozličných témach. Prinieslo to veľmi malé sumy, lebo okrem niekoľkých kolonistov ostatné obecnstvo tvorili beženci z Ruska. Vytláčil niečo z nich bolo vecou priam nemožnou, lebo okrem dobrého apetítu a starostí o budúcnosť ničoho nemali.

Treba bolo inde sa obrátiť s podnikaním.

Zo Sibíri som odišiel s pokladom, ktorý som si zachoval až do dňa, v ktorom píšem tieto slová.

Bol to malý zápisník s chemickými receptami a ekonomickou štatistikou.

Načo som vzal so sebou ako donútený cestovateľ takýto čudný náukový materiál?

Veril som vo svoju šťastnú hviezdu a bol som presvedčený, že dôjdem do nejakého civilizovaného mesta. Nepochyboval som, že sa tam zjavím holý ako turecký svätý, a budem si musieť zarábať na živobytie. Ako chemik opatril som si neklamné predpisy, ktoré som mohol použiť v priemysle; pamätal som, že od jedenásteho roku života cítil som chuť na literárne povolanie. Vzal som si teda štatistické dáta; zišli by sa, ak by som začal písať články do denníkov.

Do tohto zápisníka, medzi čiary formúl a stĺpce číslíc, písal som denník svojej cesty od Krasnojarska až do dňa príchodu do Uliasutaja.

Napísal som niekoľko článkov o svojej potúlke a poslal som to do Šanghaja redakciám anglických a ruských novín, lebo niekoľko ich čísel z predošlých rokov našiel som v čitárni dávneho ruského konzulátu.

Z desiatich listov, poslaných čínskou poštou, len na jeden som dostal odpoveď, veľmi príjemnú, len niekoľko slov, že článok môj je uverejnený v novinách – a dvadsaťpäť čínskych dolárov ako honorár.

Ostatné listy s mojimi popismi sa alebo stratily, alebo sa nedostaly do rúk redaktorov, ktorých denníky už dávno nejestvovaly.

Chytil som sa teda zas inej roboty.

Začal som dávať hodiny angličtiny a francúzštiny. Mal som niekoľko žiakov kolonistov a čínskych kupcov. Sostavil som pre nich anglický slovník, obsahujúci päťtisíc výrazov, pre Rusov, obchodujúcich s Mongolmi a Sojotmi, slovníky: mongolský a sojotský, obsahujúce najpotrebnejšie slová.

Môj druh, p. Vladislav, prepisoval slovníky v dvo-sto exemplároch. Predával som ich za 25 dolárov.

Takýmto spôsobom za tri mesiace boli sme majiteľmi hodného „kapitálu“, otvárajúceho pred nami celý svet.

Bolo to veľmi na čase, lebo čoraz častejšie začaly sa šíriť zvesti o pohybe červených oddielov na mongolskej hranici.

Obávajúc sa príchodu bolševického vojska, cudzinci sa rozhodli vyslať zvedov vypozerovať polohu na západe, na túto vec sme sa s mojím agromom ochotne podujali. Knieža Čultun nám dalo za

sprievodcu úradného tlmočníka, starého Sojota, Ceren, ktorý plynne hovoril po rusky. Bola to miestna zvláštnosť, známa v celom Mongolsku, lebo Ceren bol neprekonateľný jazdec. Ešte nedávno ho posielali s najvážnejšími a tajnými listmi do Pekingu a Ceren za 9 dní prešiel na koni 2400 kilometrov, čo delily Uliasutaj od čínskeho hlavného mesta. Túto cestu prešiel takto:

Dal si obviazať prsia, brucho a nohy pásmi hrubého plátna, aby sa veľmi nepootriasal v sedle. Na čiapke mal pripevnené tri orlie perá, na znak, že musí „letieť ako vták“, na prsiach opatroval dokument „dzara“, na ktorý dostal najrýchlejšie poštové kone na prvé požiadanie; keďže mal náhradného sedlového koňa a dvoch poštových sprievodcov – „ulačenov“, uháňal, ako len kôň stačil, do najbližšej poštovej stanice – „urtonu“. Jeden z „ulačenov“ bežal napred pripraviť zmenu koní, a keď Ceren došiel, sňali ho i so sedlom a preniesli na čerstvého koňa; potom Ceren s novými utečencami išiel ďalej. Na každom treťom „urtone“ vypil šálku horúceho slaného čaju, len tak na koni, a znova cválal ďalej. Po 18–20 hodinách takejto šialenej jazdy zastal prenocovať v urtonskej jurte, kde zjedol celé baranie stehno, vypil hodne čaju a spal ako zabitý do svitu. Deväť dní cválal takto malý, chudý Ceren bez oddychu!

S ním sme sa pohli v mraze zimného rána na západ, smerom do Kobda, odkiaľ prišly poplašné zvesti, že červení vkročili do Ulankomu a že Číňania im začali vydávať cudzincov.

O niekoľko hodín prešli sme po ľade riekou Zapchin, ktorá si každý rok vyžiada hodne obetí, lebo jej dno tvorí bezodný, pohyblivý piesok. Za riekou sme vošli do úzkej doliny medzi vrchy a nevelké smrekové lesy.

II.

TAJOMNÝ LÁMA - POMSTITEĽ.

Keď sme prešli asi 300 kilometrov, blížili sme sa k jazeru Baga-Nor, kde sme spozorovali pastiersku jurtu. Rozhodli sme sa ostať tu na noc, lebo sa už stmievalo a strhol sa studený vietor, ktorý zdvihol chmáry zamrznutého, pichľavého snehu. Pri jurte sme uvideli krásneho vraného koňa pod bohatým sedlom, okrásleným striebrom a koralmi. Keď sme odbočili z cesty smerom k jurte, vybehli z nej dvaja Mongoli. Jeden z nich vyskočil do sedla a chytro zmizol za nevyšokými horami. Spozoroval som okraje žltých šiat, ktoré sa mihly pod obyčajným mongolským kožuchom a veľký nôž v zelenej pošve s rukoväťou z rohu a kosti.

Druhý ostal pri jurte. Bol to gazda jurty - pastier miestneho kniežata Navancirena. Privítal nás so zrejmovou radosťou a s uľavením vzdychal.

- Kto to odišiel na vranom koni? - opytovali sme sa pastiera.

Privrel oči a mlčal.

- Hovor! - naliehali sme. - Nehovoríš, teda prijímaš u seba zlých ľudí?

- Nie! Nie! - bránil sa pastier. - Dobrý, veľký bol ten hosť, ale viera nedovoľuje vysloviť meno.

Porozumeli sme, že ten, kto odišiel, bolo alebo pastierovo knieža, alebo vysoký láma. Viacej som sa nespýtoval. Začali sme sa pripravovať na odpočinok. Medzitým gazda pripravoval pre nás večeru; nasekal zamrznutého baranieho mäsa a vhodil ho do kotla s vriacou vodou.

Dozvedeli sme sa, že bolševikov tu nebolo vídať, ale že po krvavom kúpeľi, ktorý vystrojili čínski vojaci Mongolom v okolí Kobdo, obyvateľstvo sa začalo

soskupovať do oddielov, ktorých vedenie prevzal Tatár, dôstojník Kajgorodov. Oddychovali sme v pastierovej jurte po dvojdennej ceste, za ktorej sme prešli v silnom mraze asi 300 kilometrov, a spokojne sme sa rozprávali, s chuťou ujedajúc chutné a mastné mäso, keď sme zrazu počuli chrapľavý hlas:

– Sajn! – Pozdrav Pán Boh!

Keď sme obrátili hlavy, zazreli sme nevysokého, plecitého Mongola v hrubom kožuchu, s čiápkou s ušami a s nožom v zelenej pošve za pásom.

– Amursajn! – odpovedali sme všetci odrazu.

Človek, čo prišiel, rozopäl pás a shodil kožuch. Ostal v širokom, žltom hodvábnom plášti, aký nosia lámovia-gelongi, prepásanom belasým pásom.

Oholená tvár, ostrihaná hlava, pátričky na ruke a žltý plášť dokazovali, že vidíme pred sebou lámu vysokej hodnosti. Ale hosť mal za pásom zastoknutý veľký revolver.

Pozrel som na pastiera a Cerena. Na ich tvárach zračily sa hlboká úcta a strach.

Neznámy podišiel k ohňu a sadol si k oltáru s dalajlámovým obrazom.

– Hovorme po rusky! – povedal celkom správne a prijal odo mňa kus mäsa, ktorý som mu podal na noži.

Začal sa rozhovor. Neznámy ukázal sa byť človekom veľmi povedomým a vzdelaným; po chvíli prešiel na politické témy a začal sa ponosovať na neschopnosť ministrov „Živého Budhu“.

– Oni tam oslobodzujú Mongolsko, dobývajú Urgu, kántria čínske vojsko a my tu na západe nevieme nič, nečinne sedíme a dovoľujeme Číňanom zabíjať nás ako baranov. Veď by nám Bogdo-Chán mohol sem poslať poslov! Prečo posielajú Číňania svojich ľudí do

Urgy a do Pekingu prosíť o pomoc, a Bogdo nič? Prečo?

– Či Číňania dostali pomoc? Akú odpoveď pri-niesli posli? – opýtal som sa.

Neznámy Mongol začal sa hlucho smiať a odpo-vedal:

– Prichytil som všetkých poslov, písma som im pobral a ich som poslal... na onen svet...

Znova sa zasmial, jeho zrenice blyšly zlovestným ohňom.

Až vtedy som zbadal, že jeho suchá tvár, s vyčnie-vajúcimi lícami, má črty, aké sa nevyskytujú u Mon-golov Strednej Ázie. Podobal sa skôr Tatárovi alebo Kirgizovi zo Sedmoriečia.

Mlčali sme a púšťali z fajok dym.

– Či už skoro vyjde z Uliasutaja oddiel čachar-ských jazdcov? – opýtal sa zrazu láma a uprel na mňa planúce zrenice.

Odpovedali sme, že o tom nič nevieme a že v Ulia-sutaji za nášho pobytu nebolo Čacharov. Potom náš hosť oznámil, že z Pekingu vyslali na ujarmenenie Urianchaja a Mongolov kobdoského obvodu oddiel, zostavený z jazdcov bojovného a zbojníckeho ple-mena Čacharov, pod vodcovstvom slávneho banditu-chunchuza, ktorý dostal od vlády hodnosť kapitána. Neznámy nás podrobne a systematicky informoval o pobyte sovietskeho vojska a takto nás oslobodil od ďalšej cesty do Kobdo.

– Netreba vám ísť teraz do Kobdo, veď už všetko viete. Konečne hrozilo by vám nebezpečenstvo, lebo Kobdo onedlho zbúrajú a spália Číňania. Viem to z hodnoverných prameňov.

Keď sa láma dozvedel o našich príhodách v Tibete, začal sa nám s úctou prizerať a neskôršie zatlieskal ru-kami a v nadšení zvolal:

– Nemali ste ísť k hutuhtovi Narabančovi s prosbou o pomoc pri tejto ceste, ale ku mne! S mojím listom boli by ste došli i do Lhassy. Som láma Tušegun.

Láma Tušegun! Toľko ráz som počul toto meno vyslovovať s mystickým strachom a úctou!

Láma Tušegun, ruský Kalmyk, ktorý za propagandu nezávislosti svojho kmeňa prešiel väzením za cárov a za to isté i pri bolševikoch, utiekol do Mongolska, kde si zaraz získal dobrú povesť a ohromný vplyv na západe. Keďže bol učeník a „brat“ dalajlámov, najvzdelanejší medzi lámaitmi – čarotvorcami, a že bol lekár, získal si postavenie skoro nezávislé od „Živého Budhu“ a opanoval myseľ nomádov západného Mongolska, Džungárie a Turkestanu.

Jeho neobmedzený vplyv zakladal sa na „magickej náuke“, ako sa sám vyjadroval, ale hovorilo sa, že pochodil viac z panického strachu, ktorý vzbudzoval v Mongolsku tajomný a hrozný Kalmyk.

Mongol, ktorý neposlúchal rozkaz Tušeguna, hynul – či bol pastier, či knieža. Nikto nevedel ani dňa, ani hodiny, kedy ho prichytí v jurte alebo idúceho stepou hrozný a premocný v čaroch dalajlámov „brat“. Bodnutie nožom, guľa, alebo silné prsty, stískajúce hrdlo sfa kliešte, vykonávaly výrok spravodlivosti, vynešený „čarotvorcom“.

Za súkennými stenami pastierovej jurty hvižďal a zavýjal víchor a hlasne pral o ne snehom. Vo vytí vetra bolo možné počuť rozličné hlasy, volania, výkriky múk a bôľu, zlovestný a zdĺhavý smiech. Bol som presvedčený, že pri takýchto podmienkach ľahko je udiviť a podrobiť kočovníka „zázrakmi“, veď sama príroda prispôbovala ho k mystike.

Nestačila ešte preblesknúť táto myšlienka mojou hlavou, keď Tušegun náhle obrátil ku mne tvár s prižmúrenými, žiariacimi očami.

– Mnoho nepreskúmaných vecí je ešte na svete!
– šepol prenikavým hlasom. – Veľmi mnoho! Poznanie čiastky tajomstva dáva možnosť zázraku. Ale dané je to len vyvoleným. Chcem to dokázať a poviete mi potom, či ste mali šťastie vidieť niekedy niečo podobného...

Vstal, vykasal rukávy plášťa, krídla zastokol za pás, vytiahol z pošvy nôž a priblížil sa k pastierovi.

– Vstaň, Miňčik! – rozkázal.

Pastier ešte nestačil ani vstať zo svojej postele, keď Tušegun náhlym pohybom rozopäl mu kožuch a vrazil mu nôž do prs. Pastier padol horeznačky. Tušegun sa nachýlil nad neho, videl som otvorené, krvácajúce prsia pastiera s vydychujúcimi pľúcami a bijúcim srdcom; rukávy a konce Kalmykovho plášťa boli zastriekané krvou. Zbadal som, že sa nachýlil nižšie a začal párať brucho ležiaceho Mongola. Privrel som oči... o chvíľu som pozrel na Tušeguna. Sedel zamyslený na predošlom mieste pri oltári a pomaly púšťal z fajky dym. Na druhej strane ohniska spokojne spal pastier s rozopätým kožuchom na prsiach.

– To je záhadné! – zvolal som. – Nikdy som niečo podobného nevidel.

– O čom hovoríte? – ľahostajným hlasom sa opýtal Kalmyk.

– O hypnotickom dôkaze a či o „zázraku“, ako to vy nazývate! – odvetil som, zadivený jeho tónom.

– Ja som vám o takých veciach nikdy nerozprával, – povedal s takým istým chladným hlasom, len v zreniciach jeho blyšly iskierky potmehúdstva.

– Videli ste? – opýtal som sa agronoma, melancholicky bafkajúceho si z fajky.

– Čo som mal vidieť? – ozval sa pán Vladislav ospanlivým hlasom.

Porozumel som, že som sa stal obeťou hypnotickej sily Tušegunovej.

Na druhý deň sme opustili „čarodejníka“.

Naša skupina rozhodla sa vrátiť do Uliasutaja; láma Tušegun mal zas úmysel, „utopiť sa vo vesmíre“, ako sa sám vyjadril.

Túlal sa po celom Mongolsku, bývajúc v úbohých jurkách pastierov, v kaplnkách s pustovníkmi, alebo v nádherných sídlach kniežat a vodcov plemien, všade obklopený rovnakou úctou a poverčivým strachom, ktorý sa zmocňoval bohatých a mocných, biednych a slabých plamennou výrečnosťou, predpoveďami a zázrakmi...

Kalmyk, tisnúc mi ruku a potmehúdsy sa usmievajúc, tichým hlasom mi povedal:

– Pred čínskymi úradníkmi ma nespomínajte...

Sľúbil som mu zachovať tajomstvo.

Tušegun odišiel so mnou nabok a zamyslený začal hovoriť:

– To, čo ste včera videli v jurte, je malá magická skúška. Europania nechcú veriť, že tajomná veda rozkvitá medzi nami – deťmi prírody, kočujúcimi medzi jej javmi, medzi jej mohutnými silami. Ó, keby ste videli zázraky a silu svätého mudrca Taša-Lámu, ktorý rozkazuje lampám a svietnikom v svätyniach zažíhať sa pred starým Budhom, ťažkým dverám svätýň otvárať a zatvárať sa a s ktorým sa ľudským hlasom rozprávajú sochy a obrazy bohov! Jestvuje ešte mocnejší človek, ale ten je v inom svete...

Hneď som si pripomenul horskú puklinu okolo Aršanov, v kotline Nogan-Kul, z nej vychodiacu sírnu paru a rúnový nápis:

„Vchod do podzemnej ríše Aharti“.

Pripomenul som si slová, ktoré hovoril s mystickou úctou a strachom nojon-láma Soldžaku a dvorný ge-

long kniežaťa Čulta – o „Veľkom Neznámom“, tajomnom, pololegendárnom, poloreálnom „Vládcovi sveta“, čo mal svoje sídlo a ohromnú ríšu v podzemí našej planéty.

– Vládca sveta v Aharti? – opýtal som sa.

Kalmyk sa strhol a s udivením zdvihol na mňa svoje rysie oči.

– Počuli ste o ňom? – šepol a hlboko sa zamyslel. O chvíľu zdvihol hlavu a vážnym, smutným hlasom povedal:

– Iba jediný človek na svete pozná jeho pravé meno, iba jediný z teraz žijúcich ľudí bol v ríši Veľkého Neznámeho. Ja! Práve pre toto si ma ctí najsvätejší Dalaj-Láma a obáva sa ma „Živý Budha“ v Urge. Ale sú to neopodstatnené obavy! Nikdy sa nebudem uchádzať o svätú vládu najvyššieho kňaza a pána Tibetu, ani o trón Džengiz-Chánových potomkov, na ktorom sedí urgský Bogdo-Gegeni, veľký hodnostár žltej viery. Ja nie som mních. Ja som bojovník a pomstiteľ...

Keď toto povedal, Tušegun náhlým pohybom skočil do sedla, udrel koňa, hnal sa na step a na rozlúčenie zavolať obvyklý mongolský pozdrav:

– Sajn! Sajn, bajna!

Na zpiatočnej ceste nám starý Ceren vyrozprával stá legend, ktorých stredom bolo meno lámu Tušeguna. Jedno z takýchto vypravovaní mi utkvelo v pamäti, tým viac, že mongolské knieža Džap-Hun a ruský kolonista Jerin, ktorí boli svedkami príhody, potvrdili túto udalosť.

Bolo to r. 1911–1912, keď zúfalí Mongoli so zbraňou v rukách bojovali s Číňanmi za slobodu a ľudské práva. V západnom Mongolsku hlavnou čínskou pevnosťou bolo Kobdo. Mongolská vláda prikázala kniežaťu Baldon-Hunovi dobyť pevnosť. So zle ozbroje-

nými a vôbec nevytvorenými jazdcami knieža niekoľko ráz útočilo na Kobdo, ale desaťtisícová armáda, ktorá mala strojnice, odrážala útoky. Nadarmo hynuli Mongoli pod múrmi pevnosti, márne išiel osobne do útoku smelý a ukrotný Baldon: jeho oddiel, vraždený guľometmi, sa trafil bez výsledku. Zrazu sa, nikým neočakávaný, zjavil láma Tušegun, a keď svolal Mongolov, obrátil sa k „cirikom“ (vojakom) takouto rečou:

– Mongoli, nebojte sa pred smrťou a neustupujte! Bojujete a umierate za Mongolsko, ktorému je od Boha súdené stať sa znova veľkou krajinou moci a múdrosti. Dívajte sa do budúcnosti!

Urobil rukami dva široké kruhy a všetci videli nesmierny priestor Mongolska, s mnohými bohatými kočoviskami, s tisícami stádami a tabúnami dobytká, oviec a koní. Po stepi sa mihali na bystrých, bohato širovaných koňoch nádherne odetí jazdci. Ženské v hodvábných šatách, s ťažkými striebornými a zlatými ozdobami na hlavách, rozprávaly sa vážne a spokojne. Dlhé karavány tiav, vedené čínskymi kupcami, ponížene sa klaňajúcimi majestátnym mongolským saitom, obklopeným oddielmi „cirikov“, šly hradsťou. Videnie o chvíľu zmizlo, lebo Tušegun začal znova hovoriť:

– Nebojte sa smrti! Ona je len vyslobodením od námah dočasného pozemského života a prechodom do kráľovstva blaha. Obráťte oči na Východ! Či vidíte v týchto bojoch zabitých svojich bratov a priateľov?

– Vidíme! Vidíme! – radostne volali mongolskí bojovníci.

Vojaci a Baldon-Hun rozprávali neskoršie, že videli akési komnaty, priestranné a zaliate lahodným

svetlom vychodiaceho slnka. Boly to alebo ohromné kniežacie jurty, alebo sklepenia svätyne. Červené a žlté hodvábné makaty, miešané v pestrej hre farieb, pokrývaly steny a klenutia, všade sa jagaly pozlátené stĺpy a rámy. Na veľkom šarlátovom oltári v zlatých svietnikoch horely iskrivými plamienkami hrubé červené sviece, stály drahé strieborné a zlaté náčinia s obetným mliekom, orechami a pšenom. Na mäkkých kobercoch a farebných huniach sedeli bohato odetí Mongoli, v ktorých prítomní poznali druhov, zabitých pod múrmi Kobdo. Pred nimi stály nízke lakované stoly s veľkými táčňami a misami, plnými pariaceho sa mäsa, cesta, suchého syra, datlí, hrozienok a orechov. Mongoli fajčili zo zlatých fajok a veselo sa rozprávali.

Obraz zmizol zpred očí nadšených pozorovateľov a pred nimi ostal len tajomný a hrozný Kalmyk so zdvihnutou rukou.

— Do boja sa! — zvolal. — A nevráťte sa bez víťazstva! Budem všade s vami.

Začal sa útok. Mongoli bojovali ako tigry, hynuli v masách, ale dostali sa na múry i do pevnosti. Vtedy sa zopakovaly ľudstvom dávno zabudnuté obrazy zabíjania, tatárskych hôrd, ktoré nechávaly za sebou mŕtvoly, ruiny a pohoreliská.

Baldon-Hun kázal niesť nad sebou tri červené buncuky. Bolo to znamenie, že vodca dáva dobyvateľom mesta povolenie na trojdennú rabovačku. Začalo sa vraždenie a rabovanie. Všetkých Číňanov povraždili, mesto ostalo vyrabované a zhorené. Pevnosť zbúrali do základov. Po víťazstve išiel Baldon-Hun v čele tristo jazdcov do Uliasutaja, ale Číňania v poplachu už opustili toto mesto a cez Barkul chytro utekali do Číny. Knieža sa uspokojilo, len keď zbúrali „Jamyn“ —

čínsku pevnosť, ktorú som videl s vyštrbenými valmi, múrmi a budovami, so zhorenými baštami a s porúbanými pevnosťnými vrátami.

III.

DIVÍ ČACHARI.

Keď sme sa vrátili do Uliasutaja, dozvedeli sme sa, že starý prepustený sait-vlastenec dostal veľmi veľa zastrešujúcich správ. Mnoho boľševického jazdectva v okolí jazera Kosogol so zdarom zaútočilo na partizánsky oddiel plukovníka Kazagrandiho, ktorý ustupoval k Mureň-Kure, na základe čoho sait očakával priblíženie sa boľševikov k Uliasutaju. Všetci cudzinci sa pripravovali opustiť mesto, likvidovali svoje veci, obávajúc sa, aby cestou na východ nestretli čínsky oddiel, ktorý pravdepodobne vyslali z Kalgana. Rozhodli sme sa vyčkať príchod tohto oddielu, lebo to mohlo vo veľkej miere zmeniť všeobecné polozenie.

Oddiel prišiel o niekoľko dní. Bolo to asi dvesto zbojníkov bojovného plemena Čacharov, pod vodcovstvom „Chunchuza“, bývalého druha výprav čínskeho maršala Džan-Dzo-Lina, takého istého banditu, ako je sám „Ta-Šuan“ (veľký vodca). Bol to vysoký, jednooký, chudý Číňan, s rukami, siahajúcimi po kolená, tváre čiernej od slnca, mrazu a vetra, na ktorej boli dve dlhé jazvy cez čelo a líce. Na hlave mal ohromnú chlpatú čiapku z kože medveďa. Postava veľmi chmúrna, s ktorou stretnutie v noci na pustom mieste nemohlo byť veľmi príjemné.

Čachari si zvolili za obydlie zbúranú pevnosť, kde okolo jediného domu, obývaného čínskym gubernátorom a jeho úradníkmi, porozbíjali stany. Toho istého dňa rozpustili zbojníci vyrabovali čínsky „dugun“ -

sklad, ktorý bol asi kilometer vzdialený od pevnosti a urazili Mongolku, ženu čínskeho gubernátora, tým, že ju nazvali „zradkyňou“.

Treba priznať, že Čachari, ako Mongoli, mali do istej miery pravdu, lebo história „pani gubernátorky“ bola dosť pohoršujúca.

Keď prišiel gubernátor Van-Džao-Džun do Uliasutaja, chcel si vziať za ženu Mongolku. Nový sait, dohodovec, rozkázal vyhľadať dievča, hodné tejto cti. A onedlho, i pri všeobecnej nespokojnosti a hneve Mongolov-vlastencov, našli dievča a odovzdali ho gubernátorovi i s bratom, silným mládencom, ktorý sa mal stať adjutantom. Tento úrad bol skôr ošetrovaním bieleho pinčlíka, ktorého dal novej žene čínsky byrokrat. Nie div, že pekná pani nenachádzala v meste osobitných sympatií rodákov.

Krádeže, bitky a opilstvá medzi Čacharmi nemaly konca. Van-Džao-Džun robil všetko, aby ich čím skôr vypravil do Kobda a neskoršie do Urianchaja.

Raz ráno obyvatelia Uliasutaja boli svedkami scény dosť malebnej a hroznej. Oddiel Čacharov pomaly postupoval jedinou ulicou mestečka. Jazdci sedeli na malých chlpatých koníkoch; išli v trojstupových radoch. Na sebe mali teplé tmavobelasé chaláty a na nich prehodené dlhé baranie mongolské kožuchy, veľké medvedie čiapky, stiahnuté na oči a uši; ozbrojenie divých bojovníkov skladalo sa z karabínov, revolverov, šablí a nožov. Šli divým a prenikavým krikom, vytím a hvízdaním, lakomo pozerajúc na čínske obchody a domky kolonistov. V čele šiel jednooký vodca – chunchuz Mo-Taj – a za ním traja jazdci v bielych kožuchoch, so srsťou von obrátenou. Potriasali čínskymi zástavami s čierno-bielo-žlto-červenými pásmi, plačlivo trúbili na veľkých bielych mušliach a pritom prenikavo zvonili.

Akýsi radový Čachar, nemôžuc odolaf pokušeniu, podišiel k istému obchodu, soskočil s koňa a vošiel dnu. Zaraz sa ozvaly prestrašené výkriky čínskych kupcov. Vodca sa živo obrátil v sedle a hned' zbadal čacharského koňa, ktorý stál pri obchode, pohol sa tým smerom. Zachripnutým hlasom zavola Čachara, a keď tento vyšiel z obchodu, Mo-Taj ho silne šľahol ťažkým bičom po tvári. Z rozŕatej tváre vystrekla krv, ale Čachar zaraz vyskočil na koňa a pokorne sa vrátil k oddielu.

Naľakané obyvateľstvo sa poschovávalo po domoch, zatarasilo dvere a obloky a prestrašene pozeralo na pochod divých jazdcov, nad ktorými sa v studenom povetrí vznášaly oblaky pary, vychodiacej z koní a ľudí. Ale niekoľko kilometrov od Uliasutaja sa im jednako len podarilo orabovať čínsku karavánu, pričom sa na smrť opili.

Čachari, opití, kdesi okolo Hargany, dostali sa do rúk lámu Tušeguna, ktorý ich všetkých povraždil, takže otcovské stepi neuviedly viac týchto odvážli-vých jazdcov, ktorí s chunchuzským vodcom Mo-Tajom sa chystali podmaniť pokojamilovných Sojotov, starých potomkov Tuba v ďalekej krajine urian-chajskej.

O niekoľko dní po odchode Čacharov napadol taký veľký sneh, aký v Mongolsku nepamätali. Celá komunikácia bola prerušená. Mongolskí sprievodcovia a majitelia karaván nechceli prepravovať ľudí a náklady, lebo nielen kone a ťavy, ale ani mocné pomalé býky a jaky sa nemohly brodiť v snehových závejoch, do ktorých zapadaly po bruchá a kaličily si nohy na ľadovej kôre, utvorenej mrazom, tenkej a ostrej ako sklo.

Z Uliasutaja, kde sa vnútorná atmosféra stávala čoraz hroznejšia a kde rástlo nebezpečenstvo boľševic-

kého útoku, nemohli sme sa pohnúť pre veľký sneh a preto, že Mongoli opustili urtony.

Museli sme teda čakať.

Čo? Smrť, či spasenie? Zachrániť nás mohly len naša vlastná sila a opatrnosť.

Preto sme museli vyskúmať pohyby a zámery sovietskeho jazdeckva. V takejto vážnej veci som dôveroval iba sebe a preto sme sa s agronomom pohli na nové výzvedy. Sail nám dal dvoch Mongolovsprievodcov, stan s pieckou a zásoby živnosti. Mali sme dôjsť až ku Kosogolu, preskúmať polozenie v Khathyle a v Mureň-Kure.

IV.

DÉMON ZAGASTAJA.

Naša skupina na štyroch sedlových a jednej nákladnej ľave postupovala dosť chytrou dolinou rieky Bojagol, držiac sa smerom Tarbagatajských vrchov.

Cesta bola skalnatá a zasypaná hlbokým snehom. Ťavy šly opatrne, vetriac zem, poháňané výkrikmi „ok! ok!“ našich Mongolov. Z úbočia vrchov skoro až na cestu sa spúšťaly biedne smrekové háje. Prešli sme pevnosť „jamyň“ a čínsky „dugun“ a začali sme vystupovať na horský hrebeň.

Cesta sa stala strmou a nebezpečnou, lebo sneh hrubou vrstvou pozakrýval kamene, jamy a priekopy. Ťavy ustrašene začaly strihať ušami a chrčať. Cesta sa chvíľami fahala s hrebeňa hory dolu k doline, ale nepozorovane sme vystupovali stále vyššie a vyššie.

V diaľke na štítoch hlavného hrebeňa, pod ťažkými, nízko visiacerami, popolavými chmárami bolo vidieť na snehu akési čierne škvrny.

To sú „obo“, sväté znaky, oltáre na počesť Zagastaja, zlého démona tohto priechodu! vysvetľoval

nám po rusky Mongol. – Tento priechod má meno Zagastaj, o ktorom obyvateľstvo zachovalo legendy, staré ako tieto vrchy.

Poprosil som ho, aby nám rozpovedal niektorú z nich.

Sprievodca, kývajúc sa na ľave a prezerajúc miesto, začal:

– Bolo to dávno, veľmi dávno, ešte vtedy, keď vnuk Veľkého Džengiza sedel na čínskom tróne a spravoval celú Áziu. Podvodní Číňania zabili chána a chceli vyvraždiť celú jeho rodinu, ale istý starý a svätý láma ukradol vládarom ženu a jeho syna nemluvňa, posadil ich na ľavu a utiekol za „veľký múr“, pustiac sa na rodné stepi. Čínski stopovatelia hľadali stopy zbehov, a keď ich napokon našli, pustili sa za nimi. Niekoľko ráz málo chýbalo, že nedochytili nešťastných, ale láma modlitbou a čarami hádzal na hlavy prenasledovateľov chmáry snehu. Cez tvoriace sa vysoké záveje prechodily ľavy, ale kone prejsť nemohly. Starý láma pochádzal z ďalekého kláštora, ktorý tu onedlho uvidíme zblízka. Je to Džalchanci-Kure. Dôjsť k nemu dalo sa len cez Zagastaj, ale práve tu ochorel stavec, zachvel sa niekoľko ráz v sedle a so stonom padol s ľavy mŕtvy. Zaplakala pekná Ta-Siň-Le, vdova veľkého chána, ale keď zbadala z hory dolinou uháňajúcich čínskych jazdcov, nešťastná pohla sa ďalej. Ustaté ľavy čoraz častejšie začaly postávať a líhať, biedna žena nevedela si s nimi rady. Vrahovia prichodili čoraz bližšie. Už bolo počuť ich rozradosené hlasy, prezrádzajúce nádej na odmenu, ktorú dostanú od mandarínov, keď hodia k ich nohám vrece s hlavami Džengizovho potomka a ženy hrozného vlárdara Ázie. Nešťastná matka videla už hlavu svojho syna, vystavenú na chmúrnom Chien-Men na posmech

pekingskej sberbe. Naľakaná a zúfalá žena zdvihla nemlúvňa k nebu a zvolala:

– Ó, zem! Ó, bohovia Mongolska! Hľa, pred vami je pravnik toho, čo slávou ozdobil meno Mongolov od jedného konca sveta k druhému! Nedovoľte zhyznúť ratolesti Veľkého Džengiza-Temudžina!

Vdova zrazu spozorovala na skale malú bielu myš, ktorá jej, keď sa ľava priblížila ku skale, vyskočila na kolená a povedala ľudským hlasom:

– Poslali ma, aby som ti pomohla. Choď spokojne a netráp sa! Tvoji prenasledovatelia sa teraz blížia k bránam smrti.

Ale Ta-Siň-Le pochybovala o pravde slov bielej myši:

– Ako môže malá myš zastaviť tristo ozbrojených chlapov:

Myš soskočila na zem a povedala:

– Som démon tarbagatajských štítov, Zagastaj. Som mocný a milý Bohu. Preto, že si zapochybovala, keď si uvidela hovoriacu zázračnú myš, Zagastaj bude od tejto chvíle nebezpečný tak pre dobrých, ako i pre zlých ľudí.

Chánova vdova sa zachránila, ale Zagastaj je neúprosný. Pri tom točivom a spleťtom priechode treba sa mať stále na pozore. Démon hôr čihá na život pocestných!...

Mongol mal pravdu. Zagastaj ako by čihal na nás. Soľva sme vošli do jeho ríše, strhol sa studený vietor, hviždľal a hučľal pomedzi skaly a onedľho sa zmenil v šialenú snežnú chumelicu. Vôkol všetko vrelo, topilo sa v hurhaji rozbesnených živlov. Ťažko bolo vidieť zasneženými očami blúdiacu postavu ľavy, idúcu napredku...

Zrazu som pocítil silné zatrasenie. Nemohol som pochopiť, čo sa stalo; začľal som sa obzerať. Všetko

bolo po starom. Pohodlne som si sedel medzi dvoma ťažkými torbami s mäsom a suchármi, len hlavu svojej ťavy som nevidel. Zmizla bez stopy. Ukázalo sa, že sišla s chodníka do úžľabiny, ale nepriviazané torby a pokrovec spadly na zem a ostaly i so mnou na snehu. Bol to iste žartík démona Zagastaja. Ale to sa mu má-lilo, lebo sa nahneval naozaj. Besnými nárazmi vetra nás skoro poshadzoval s ťiav, ba dobre, že neprevracal naše hrbaté sedlovce, pričom nám zasýpal oči snehom a zastavoval dych. Často sme prechodili úzkymi chod-níkmi v snehovej fujavici práve nad rozsadlinou prie-pasti. Pred večerom sme vošli do malej doliny, kde vietor hvižd'al, stenal a vyl tisícmi zúfalých a chmúr-nych hlasov. Nastala noc. Mongoli dlho prezerali do-linu, vydriapali sa na hory, a neskoršie, smutne ký-vajúc hlavami, oznámili:

– Stratili sme cestu. Musíme tu ostať na noc. Škoda, že sme nedošli do lesa, nebudeme mať ohňa a mráz prífahuje...

S veľkou námahou, odmrazujúc si ruky, postavili sme stan a od strany vetra sme ho upevnili ťažkými torbami, sedlami a snehom. Mongoli vyryli v snehu rovy a výkrikmi: „cok! cok!“ prinútili ťavy ľahnúť si do nich.

Keď sme vošli do tmavého a studeného stanu, môj druh, poriadne premrznutý, hlasne zahrešil, a iste sa nechtiac smieril s myšlienkou ľadového noc-ľahu v stane pri piecke, ktorá posmešne stála vpro-striedku studená, čosi si zaumienil.

– Idem hľadať kurivo! – povedal rozhodným hlasom a schytiac sekeru, vytratil sa do tmy.

Až o hodinu sa vrátil a priniesol ohromný kus telegrafného stĺpa.

– Džengizi! – skríkol na Mongolov, roztierajúc si zmeravené ruky. – Vezmite chytré sekery a bežte

naľavo do hory. Leží tam mnoho sľatých telegrafných stĺpov. Cestou som stretol starého Zagastaja, soznámil som sa s ním a od neho som sa dozvedel, kde možno nájsť kurivo!

Naozaj, neďaleko doliny sa ľahala čiara ruského telegrafu, zbúraného Mongolmi na rozkaz čínskych úradníkov.

Vďaka známosti môjho druha s duchom Zagastaja strávili sme noc pri horúcej piecke a veľmi spokojne sme besedovali v ríši démona, ktorý sa pomstil na ľuďoch za ich pochybovačnosť.

Na druhý deň za svitu sme našli cestu. Ťahala sa 200–300 krokov od nášho stanu.

Po niekoľkých hodinách začali sme sa približovať k severným sklonom tarbagatajského hrebeňa; vchodili sme práve do doliny rieky Eder, keď sme spozorovali kídleť mongolských krkavcov s červenými zobákmi (*pyrrhocorax graculus*), krúžiacich nad dvoma ostrými skalami. Onedlho sme zbadali ešte čerstvé mŕtvoly jazdca a koňa.

– Čo sa s nimi stalo? – oddávali sme sa domnienkam.

Jazdec a kôň ležali skoro pri sebe. Pravá ruka človeka bola ovinutá uzdou koňa. Nikde sme nenašli stopy gule alebo noža. Nebolo možné poznať tvár jazdca, tak ju roztrhali vtáci. Mal na sebe mongolský kožuch, ale nohavice a košeľa prezrádzaly cudzinca. Telo mal opálené ako starý bronz, vlasy oveľa mäkšie a jasnejšie ako vlasy Mongolov.

– Čo sa mu stalo? – pýtali sme sa navzájom.

Sprievodcovia ustrašene kývali hlavami a jeden z nich povedal hlasom, v ktorom sa ozývalo hlboké presvedčenie:

– Je to pomsta Zagastaja! Pocestný nesložil obeť ako pri južnom „obo“ a démon ho zadusil i s koňom...

Napokon sme vošli do doliny Ederu. Snehu skoro nebolo. Dolina úzka, nekonečne dlhá. sa vinie ako had po oboch stranách rieky. Všade dobré, šľavnaté pašienky. Stredom doliny sa ťahala široká, dosť ubitá cesta, pozdĺž ktorej trčaly ostatky porúbaných telegrafných stĺpov a povalovaly sa kilometrové kusy potrhaného kábelu.

Onedlho sme začali stretávať kídle oviec a baranov, ktoré rozhrebávaly sneh a hrýzly suchú hnedú trávu. Vyššie v horách boly stáda býkov a jakov. Keď nás Mongoli, čo na koňoch strážili čriedy, spozorovali, hneď sa poskrývali do hôr. Nikde sme nevideli jurty, hoci početné čriedy svedčily o zaľudnení kraja. Mongoli sa presťahovali so svojimi pohyblivými domami do hlbokých horských úžľabín, kde nemohol doletieť ani najsilnejší víchor a kde bolo teplo i za najostrejších mrazov.

Keď sme sa priblížili k veľkému kídľu baranov, zadivilo nás, že kídle sa začal deliť tak, ako sme sa blížili. Jedna čiastka ostala na mieste, druhá sa pomaly vzdalovala. Od poslednej sa odtrhla neveľká skupina baranov a ohromnými skokmi sa začala chyťro driapať na svah strmého vrchu. Ďalekohľadom som pozoroval kídle. V skupine, čo zostala na stepi, som videl barany a domáce ovce a v oddaľujúcej sa — mongolské antilopy „džereň“ (gazella gutturosa a gazela subgutturosa). Neveľký kídlik, ktorý utiekol do hôr, bol zo skalných baranov (ovis ammon), čiže po mongolsky „argalov“, s ohromnými a ťažkými rohmi, pozahýbanými do podoby akejsi spotvorenej mušle. Celá táto skupina sa pred našou inváziou pásala čo najspokojnejšie vedľa seba, požívajúc hojnú a výdatnú trávu údolia rieky Ederu, ktorá na mnohých miestach nezamrzala a bola zahalená kotúčmi pary.

Antilopy, ku ktorým sme sa medzitým priblížili na nejakých 500 krokov, zdvihly hlavy a pozorne si nás obzeraly.

– Teraz nám začnú prebiehať cestu, – zavolal so smiechom Mongol. – Zábavné zvieratá! Neraz cválajú popri dobrom koňovi, usilujúc sa ho predbehnúť, a keď napokon dosiahnu cieľa, spokojne odbiehajú na niekoľko sto krokov a zasa sa pasú, ako by ich vôbec nezaujímal zjavenie sa človeka.

Vedel som o tomto strategickom systéme antilop a rozhodol som sa využiť ho pri poľovaní. Jednému zo sprievodcov, čo viedol nákladnú ťavu, som prikázal ísť ďalej a my traja sme sa pohli smerom k antilopám, rozchodiac sa na rozličné strany. Keď antilopy uvidely potrebu preťať naraz cestu trom ťavám, ktoré šly rozličnými smermi, zostaly udivene stáť. Nastal zmätok. V krdli bolo najmenej tritisíc antilop. Celá táto armáda sa odrazu rozbehla na všetky strany, sbíjala sa do krdľov, ale hneď sa zasa rozprašovala. Konečne sa antilopy horko-ťažko rozdelily na osobitné skupiny. V dosť správnych radoch mihaly celé kompánie popred nás, ale keď uvidely vždy iného jazdca, vracaly sa a znova zopakovali ten istý manéver. Skupina, počítajúca asi 50 hláv, utekala v dvoch radoch rovno ku mne. Keď spozorovaly, že ma delí sotva nejakých 50 krokov od nich, skríkol som a vystrelil. Antilopy na chvíľu zastaly ako prikuté, ale potom sa začaly hádzať na rozličné strany a skákať jedna cez druhú. Tá panika im bola drahá. Strelil som štyri razy a zabil som dva pekné samce.

Agronom mal väčšie šťastie, lebo jediným výstrelom složil dva „džerene“.

„Argaly“ boly už medzitým skoro pred samým štítom hory; zastaly si do radu ako vojaci a obrátily hla-

vy k nám. Ďalekohľadom som celkom jasne videl ich svalnaté, tmavopopolavé telá, mohutné rohy, pozor-
né, pekné hlavy.

Zaťaženie „džereňmi“ dobehli sme sprievodcu, kto-
rého sme poslali napred.

Na niekoľkých miestach sme videli zdochliny
oviec, zahubených vlkmi.

– V tejto doline je veľa vlkov! – poznamenal
Mongol.

Strelili sme ešte niekoľko krdľov antilop, ale poľo-
vania sme už mali dosť. Zato sme veľmi pozorne sle-
dovali počínanie „džereňov“, keď sme sa k nim pri-
bližovali. Nevieťm naozaj, ako vysvetlíť túto divnú
obyčaj antilop, že predbiehajú a prebehujú cestu
jazdcom.

Na brehu malého prítoku Edera sme strávili noc
v stane.

Ale bola to noc nepríjemná!

V našej piecke veselo trešľal oheň a voda sa už
varila v kotle. Bolo teplo a príjemne, nuž driemali
sme a čakali na večeru, keď zrazu akési zlovestné vy-
tie a neskoršie ako by satanský smiech prerušily noč-
nú tichosť. S každej strany sa ozvaly chmúrne, mo-
notónne hlasy a naraz prestaly.

– Vlci! – spokojne oznámil Mongol. Vzal si môj
revolver a vyšiel zo stanu.

Dlho sa nevracal, až konečne zďaleka sme počuli
hlas výstrelu, po ktorom sa onedlho zjavil sprie-
vodca.

– Nastrašil som vlkov, – povedal so smiechom.

– Celá svorka sa ich shľkla okolo zdochliny ľavy na
brehu rieky.

– Len aby neroztrhaly naše! – zvolal som.

– Oj, nie! Za stanom rozložíme oheň, toho sa vlci boja! – uspokoji ma sprievodcovia.

Po večeri som hneď zaspal, ale o polnoci som sa zrazu zobudil. Ktosi ma zpoza plátennej steny stanu veľmi silno štuchol do boka. Myslel som, že sú to žarty niektorej favy. Schytil som pištoľu a rukoväťou silne som udrel opovážlivca.

Počul som skučanie a vrčanie zvieraťa a neskoršie šuchot jeho behu po drobných kameňoch. Ráno som sa presvedčil, že akýsi vlk, privábený vôňou mäsa, sa pokúšal prehrabať popod stan na kváry, ale znevrady sa stretol s nehostinnou rukoväťou môjho revolvera.

– Vlci a orly sú sluhovia Zagastaja! – presvedčivo nás poučoval starší sprievodca, čo ináč ani najmenej neprekážalo jeho rodákovi v poľovaní na vlkov. – Naháňajú ich po stepi, ženú ich na bystrých koňoch a zabíjajú dravcov ťažkými „tašurami“ (hrubými bambusovými kyjakmi s krátkym remienkom na konci) alebo olovienkami (remence, ktoré majú na koncoch poprivaňované kúsky olova).

Ale orly a supy sú bezpečné pred Mongolmi, lebo títo ich ctia a usilujú sa ich privábiť ku svojim kočoviskám. Keď Mongol zarezá barana alebo býka, vždy vyhadzuje do povetria rozličné odpadky mäsa a vnútornosti. Nízko lietajúce orly, jastraby, supy a sokoly zručne chytajú pokrm, pričom prenikavo kvília a bojujú o každý kúsok.

Orly a supy plašia a rozháňajú straky, vrany a krkavce, ktoré sú pravou pliahou pre kone a dobytok. Stačí jediné zadraptutie na tele hoväda, aby ho krvilačné vtáčstvo roztrhlo a zmenilo na ohromnú, nikdy sa nehojacu ranu.

V.

HNIEZDO SMRTI.

Postupovali sme šťastne 50–60 kilometrov denne. V polovici cesty medzi Uliasutajom a Khathylom spozoroval som na úbočí neveľký osamelý kláštor uprostred veľkej kotliny medzi vysokými vrchmi. Bolo to obyčajné „kure“, stavané v tvare štvoruholníka, lemovaného vysokým plotom z neotesaných kolov. Kláštor sa skladal zo štyroch štvorcov, pomedzi ktoré viedly ulice, vedúce k svätyni; bola to budova čínskeho štýlu, tmavočervená, z leštených trávov a dosák, s fantastickými strechami, pozahýbanými a povykrivovanými ako chrbát šarkana. Za plotom bolo vidieť domky a jurty lámov a nízke, malé gazdovské budovy.

Po druhej strane cesty, 3–5 kilometrov od kláštora, na rovine sa černal druhý štvorec.

Bolo to čínske kupecké správcovo, tzv. „dugun“, ktoré bolo vždy ohradené dvojitým, silným plotom a vnútri obrannými budovami. „Duguny“, s veľkým počtom dobre ozbrojených kupcov, pomocníkov a robotníkov, majú politický význam; robia pre pekingskú vládu výzvedy a kedykoľvek sa môžu premeniť na obrannú pevnosť. Takýmito pevnosťami čínska vláda, ako sieťou, zasypala nielen Mongolsko, ale i Urianchaj, Turkestan, Afganistan, Beludžistan a Perziu.

Medzi kure a dugunom, blízko cesty, stál veľký mongolský tábor. Kone sa nepásly nablízku, čo znamenalo, že Mongoli zostali tu na dlhší čas. Svedčilo o tom i stádo, čo sa páslo v horách, dosť ďaleko od cesty. Nad niekoľkými jurtami povievaly farebné trojuholníkové zástavy, ktorými budhistickí lekári označujú miesta, kde sú chorí; pri niektorých sta-

noch na vysokých žrdkách boly zavesené mongolské čiapky, na znak, že ich majitelia už nežijú. Svorky čiernych zdivených psov, túlajúcich sa stepou, výrazne dokazovali, že kdesi v ukrytej úžlabine alebo pod rozsadlinou nad riekou ležia telá mŕtvych.

Priblížili sme sa k jurtám.

Už zďaleka sme počuli hrčanie bubnov, prenikavý hlas píšťalky a šialené kriky, plné zmätku. Vyšiel starý Mongol a vysvetlil nám, že niekoľko mongolských rodín prišlo do „kure“ liečiť sa zázračnými liekmi svätého hutuhtu – predstaveného kláštora Džalchancu, ktorému patril kláštor s priestormi stepí a hôr, k nemu priliehajúcimi. Mongoli, chorí na malomocenstvo a čierne sypanice, prišli zďaleka, ale na nešťastie nezastihli hutuhtu Džalchancu. Spravoval úrad predsedu rady ministrov v Urge a býval už oddávna na dvore „Živého Budhu“. Preto boli nútení obrátiť sa o pomoc na „šamanov“ čiže lekárov-čarodějníkov a vymierali rad-radom.

– Včera sme nechali na stepi 27 ľudí! – so smútkom a zúfalstvom zakončil starec svoju reč.

V tej chvíli vybehol z jurty „šaman“. Bol to starý, chudý človek, s belmom na oku a s tvárou, zničenou sypanicami, oblečený do akýchsi špinavých, pestrofarebných, opálajúcich sa handár, s červenými a žltými stužkami, visiacimi s pásu. Mal veľký bubon a píšťalku z kosti.

Šialenosť sa zračila v jeho horiacich, široko roztvorených, nehybných očiach. Zrazu vysoko a chytro začal vyhadzovať nohy, akosi divne ich ohýbajúc v kolenách, začal sa krútiť dokola, triasť sa ako v zimnici; svíjal sa, flčúc na bubon a hvízdajúc píšťalkou, kričal, šalel, metal sa v skokoch a obratoch, čoraz závratnejších, až napokon strašne zbledol, oči sa mu podlialy krvou, z úst mu začala vytekať pena. Padol

na sneh, hádzal sa a vykrikoval nepovedomým hlasom akési divné slová.

Takýmto spôsobom liečil svojich pacientov čarodejník-šaman, odoháňajúc šialenosťou zlých démonov choroby a smrti.

Iný „čarovorca“ dával zasa chorým piť špinavú, mútnu vodu, kedysi načretú z vane „Živého Boha“, čo si v nej umýval svoje „božské telo, ktoré vyšlo zo svätého kveta lotosa“.

– Om! om! – skučal a pišťal šaman.

Medzitým, čo čarodejníci takýmto neobvyklým spôsobom bojovali proti epidémii, chorí boli ponechaní svojmu osudu.

Chudáci ležali v strašnej horúčke pod kopami ovčích koží a kožušín, blúznili, metali sa a plakali.

Medzitým zdraví Mongoli, ľahostajne besedujúc, jediac a fajčiac, očakávali, kedy príde na nich rad.

Akási ženská, pokrytá čiernymi vredmi sypaníc, krmila z prís decko, jačala a špinavými nechtami škriabala svoje zranené, biedne telo. Vedľa trčaly nahé, chudé nohy mŕtvoly, prikrytej špinavým kožuchom. V inej jurte pili zdraví ľudia čaj, sediac pri malomocnej žene, ktorej ústa, líca a mihalnice boli pokryté strašnými, hnusnými, hnijúcimi ranami, čoraz hlbšie sa vžierajúcimi do jej chorého tela. Prsty a dlane nešťastnej boli opuchnuté a znetvorené chorobou. Malomocná svojimi úžas a odpor vzbudzujúcimi rukami nalievala hosťom čaj, hnijúcimi prstami sypala do ich misiek soľ, fajčila fajku a podávala ju susedom.

Veľký Džengiz-Chan! Prečo si neosvietil svetlom vedy svoj národ, taký statočný, tak sväto zachovávajúci starú morálku, vytrvanlivú v obyčajoch predkov a spokojný, ty, ktorý si poznal a chápal dušu a náladu celej Ázie a Európy, ty, ktorý si venoval celý svoj život vojne za slávu Mongolska? Či tvoje kosti,

ležiace medzi rumami Karakorumu, sa nehýbu od hrôzy rýchleho vymierania kedysi veľkého kmeňa, ktorý ohrožoval celé ľudstvo, usilujúc sa ho podmaniť a vyhladiť s povrchu zeme?

Takéto myšlienky ma ovládly, keď som sa díval na kočovisko odsúdencov, počúval stony a plač umierajúcich. Kdesi nablízku zlovestne zavýjal pes a neprestajne sa rozliehalo monotónne hučanie bubna a divé výkriky šamana.

Napred! Nemal som dosť silné nervy, aby som hľadel na toto peklo mučiarnie, nemôžuc pomôcť nešťastným.

Chytró sme sa vzdialili od strašného miesta. Pozdalo sa mi, že sa ktosi pohol za nami, ktosi neviditeľný, zlý a vzbudzujúci hrôzu...

Duch chorôb?

Preludy nevysloviteľných mučiarní a zúfalstva?

Duše zomrelých obetí tmy a zaostalosti?

Akýsi ničím nevysvetliteľný strach sa nás chytil a dlho sme bojovali proti pocitu beznádejnej ochablosti.

Vydýchli sme s úľavou až vtedy, keď Džalchancikure, dugnu i kočovisko sa nám statily s očí a ostaly za vysokým hrebeňom lesnatých kopcov.

Pred západom slnka sme sa priblížili k veľkému jazeru Tissin-Gol. Na južnom brehu stál dom ruskej architektúry. Bola to jediná telegrafná stanica medzi Khathylom a Uliasutajom.

VI.

MEDZI VRAHMI.

Podišli sme k budove dávneho ruského úradu na Tissin-Gole.

Vedúci stanice nám vyšiel naproti.

– Som Kanin, – povedal v zrejmom zmätku a pozval nás dnu.

Keď sme vošli do izby, vstal od stola chudý, vysoký človek, ktorý si nás pozorne obzeral.

– Hostia... – ozval sa Kanin. – Idú do Kathyly. Súkromníci, Poliaci...

– Á... á! – pretiahlym hlasom odvetil neznámy.

Keď sme rozväzovali pásy a sobliekali ťažké kožuchy, neznámy čosi živo šepkal hospodárovi.

– Musíme nateraz nechať tak...! – počul som kusú vetu.

Kanin mlčky kývol hlavou.

Vošli sme do jedálne, kde pri stole sedelo niekoľko osôb, Kaninov pomocník, vysoký, chudý, plavovlasý, ktorý hovoril divne chytro a robil dojem človeka stále naľakaného, Kaninova žena, ešte mladá, mala divne naľakané oči a tvár krčovito svraštenú; deva asi 15-ročná, s krátko ostrihanými vlasmi, mužsky oblečená a dvaja malí synkovia hospodára. Predstavili sme sa. Za Kaninom vošiel i neznámy. Volali ho Gorochoom, hovoril, že bol kolonistom v Samgaltaji, odkiaľ prišiel i s krátkovlasým dievčaťom, svojou sestrou. Kaninova žena sa dívala na nás s hrôzou a mlčala, zrejme sa veľmi zle cítila v našej prítomnosti.

Kanin nám rozprával o svojom ťažkom živote od času zbúrania telegrafu a zastavenia platu bolševickými úradmi. Bol nútený trápiť sa rozličnými komisiami, ktoré mu dávali ruskí kolonisti z Kathyly a Uliasutaja.

Gorochoov, ktorý šiel v obchodných veciach do Kathyly, prejavil ochotu pripojiť sa i so sestrou k našej karaváne.

Ale mal takú príkru a zlostnú tvár a tak starostlivo sa vyhýbal môjmu pohľadu, že som sa mimovoľne mal na pozore.

V rozhovore som sa ho spýtal, či nie sú v okolí Tissin-Golu nejakí kolonisti. Kanin pomäteným a rozdráždeným hlasom odvetil:

– Je tu istý bohatý starec, Bobrov, ktorý býva odtiaľto pol kilometra. Ale neradím vám k nemu ísť, nie je veľmi pohostinný –

Pri týchto slovách Kaninová nízko ovesila hlavu a nepozdvihla viac oči. Goročovci ľahostajne fajčili cigarety. Hneď som spozoroval podráždený tón Kaninov, strach jeho ženy a strojenú ľahostajnosť Goročovcov, a práve preto som sa rozhodol navštíviť starého kolonistu. Oznámil som hospodárom, že mám oddať Bobrovi list z Uliasutaja. Keď som si dopil čaj, obliekol som sa a vyšiel som. V hlbokkej kotline, blízko stanice stál za vysokým mocným plotom Bobrovov dom. Obloky boli osvetlené lampou. Zaklopal som. Odpovedalo mi besné brechanie štyroch ohromných psov. Zo dvora sa ozval hlas:

– Kto tam?

Odpovedal som. Opytujúci sa človek chytil psov, uviazal ich na reťaz, otvoril vráta a vpustil ma, pozorne si ma obzerajúc. Bol to vysoký, starý človek rozumnej, smelej tváre. Za pásom mal veľký revolver a v ruke hrubý hrčavý kyj.

Keď sa dozvedel, kto som, zdvorile ma pozval do izby, kde ma predstavil svojej žene a päťročnému dievčatku, nájdenému v stepi pri mŕtvoľe matky, ktorá na úteku zo sovietskej Sibíri umrela cestou. Starí ju vzali k sebe a starali sa o ňu ako o svoju dcérku.

V dome Bobrovcov ma prijali veľmi srdečne.

Starý mi porozprával, že oddiel plukovníka Kazagrandiho prinútil boľševikov ustúpiť z Kosogolu, kde nateraz nehrozí nijaké nebezpečenstvo.

– Prečo ste sa nezastavili u nás, miesto u tých zbojníkov? – opýtal sa kolonista.

Začal som sa vypytovať o obyvateľoch telegrafnej stanice a dozvedel som sa vážne veci. Ukázalo sa, že Kanin bol bolševickým agentom pre pozorovanie a výzvedy.

– Teraz je, pravda, Kanin neškodný, lebo spojenie s Irkutskom je pretrhnuté. Ale prišiel k nemu bolševický komisár...

– Goročov? – opýtal som sa.

– To je falošné meno! – zavolať starý. – Som s ním z jedného mesta a viem, že je to Puzikov – komisár čeky. A dievčina, ktorá chodí s ním, je jeho milenka, tiež agentka čeky. Pred niekoľkými týždňami tento pár zločincov zastrelil z revolverov 70 poviazaných bielych dôstojníkov. Po lumpáckych orgiách strieľali do nešťastných so smiechom, ako do cieľa. Ukázalo sa toto táradlo i u mňa, ale som ho hneď poznal a, pravda, vyhodil.

– A vy sa nebojíte tých ľudí? – opýtal som sa ho, lebo som si zaraz pripomenul niektoré slová z rozhovoru Kanina a Goročovcov.

– Nie! – zasmial sa Bobrov. – Nebezpečnejších nepriateľov som už mal v živote! Viem sa obrániť. Konечно, mám dobrého obrancu v synovi, ktorý, hoci je len 20-ročný, je už známy ako strelec, jazdec a silák v celom Mongolsku. Čo nám môžu tí zbojníci urobiť? Nech len skúsia! Škoda, že môj junák nie je doma, šiel práve k tabunom a vráti sa až zajtra večer.

O niekoľko hodín sme sa veľmi priateľsky rozlúčili. Musel som Bobrovcom sľúbiť, že na zpiatočnej ceste zastanem v ich „chošune“ („chošun“ po mongolsky znamená dom, záhradu, alebo gazdovstvo).

– Čo vám nahovoril o nás starý Bobrov? – vítali ma uštipačnou otázkou Kanin a Goročov.

– O vás nebolo reči, lebo keď sa dozvedel, že som sa u vás zastavil, nechcel zpočiatku so mnou hovoriť.

Čo ste mali medzi sebou? – opýtal som sa, neprehrádzajúc svoje myšlienky.

– Staré rátanie... – zabručal Goročov.

– Starý zlostník! – kontroval mu Kanin.

Hovorili spokojne, ale naľakané mučenícke oči Kaninovej ženy znova pozrely na mňa panickým strachom, ako by očakávaly smrteľný úder.

Goročov sa začal chystať na zajtrajšiu cestu a my sme išli spať do susednej izby. Šepol som svojmu druhovi, aby pre každý prípad mal pri sebe revolver, ale agronom, chytro sa usmejúc, mlčky vytiahol zpod ustlania revolver a sekeru.

– Títo gentlemani sa mi hneď nepozdávali, – šepol mi do ucha. Zajtra pôjdem zaraz za Goročovom, a ak sa mi niečo nepozdá, pustím mu do krku ‚dumdum‘.

Na druhý deň sme sa pohli o 7. ráno. Agronom sa ponáhlal za Goročovom a jeho dámou, idúcimi na dobrých koňoch.

– Ako ste udržali svoje kone v takomto dobrom stave? – opýtal som sa.

– To nie sú naše kone, požičali sme si ich od Kanina, – odpovedalo krátkovlasé dievča.

Pomyslel som si, že Kanin nie je vôbec taký biedny, ako tvrdil, keď má utešené kone. Za každého koňa by bohatý Mongol ochotne dal toľko baranov, že rodina Kaninovcov by mohla žiť celý rok.

Vošli sme do úžlabiny, obklopenej visiacimi skalami. Bola tma, lebo deň bol šedivý a chmúrny. Čo chvíľu sme vyšli na veľké bahnisko, obrastené so všetkých strán kríkmi. Bahno nezamrzlo. Divili sme sa, že pomedzi kríky, prehrebujúc sa v snehu, behaly stovky jarabíc a so stredu bahniska dva razy vyletely divé kačky. Zima, mráz, ľad, sneh a zrazu – divé kačky!

Mongol – sprievodca nám vysvetľoval:

– Toto bahnisko nikdy nezamíza, vždy je teplé!
– Kačky tu hniezdia po celý rok a so všetkých strán priletujú jarabice, lebo tu ľahko nachodia potravu v mäkkej, teplej zemi.

Keď sme prechodili brehom bahniska, zrazu som spozoroval nad jeho kávoým povrchom plamienok ohňa, ktorý sa mihol v povetrí a zhasol. O chvíľu, odrazu na niekoľkých miestach, blyšly iné ohníky a tiež bez stopy zmizly. Boly to takzvané „bludné ohníky“, posvätené tisícmi romantických legiend, hoci chémia vysvetľuje tento úkaz veľmi prozaicky: zapálením sa metanu, blatného plynu, ktorý sa tvorí z hnijúcich rastlinných ostatkov.

– Tu bývajú démoni Ederu a bojujú s duchmi rieky Mureň, – povedal tajomným hlasom Mongol.

Keď sme boli za bahniskom, uvideli sme v diaľke veľký kláštor, ležiaci dosť ďaleko od stôp, po ktorých sme išli. Ale Goročov so „sestrou“ išli do tohto kláštora, vyhovárajúc sa tým, že sú tam čínske obchody, v ktorých musia vybaviť isté veci. Sľúbili, že nás onedlho dobehnú. Odišli, a viacej sa nevrátili. Stretli sme sa s nimi až o niekoľko dní a našli sme ich v ťažkom položení. Bol som rád, že som sa oslobodil od takejto príkrej spoločnosti a len vtedy som rozpovedal agronomovi všetko, čo som sa bol dozvedel od starého Bobrova.

VII.

NA SOPKE.

Na druhý deň večerom dorazili sme do Khathylu, neveľkej ruskej osady, skladajúcej sa zo štátneho domu, už nečinnej telegrafnej stanice a 10–15 oddelených „chošunov“ čiže záhrad. Osada bola rozťah-

nutá na priestore niekoľkých kilometrov, pri prameni rieky Egin-Gol, ktorá vytekala z Kosogolu.

Boly to pre nás už známe miesta, ktoré nezanechaly po sebe veľmi príjemné a vďačné spomienky. Poznali sme už túto „čertovu rieku“; znova sme videli mnohé „obo“, postavené na počesť zlých a prostopašných duchov, čo vystrájali ľuďom nebezpečné neplechy. Kosogol čiže Chubsugul, veľké „alpské“ jazero, hlboké a studené, je asi 140 kilometrov dlhé a 45 kilometrov široké. Mongoli a Darchat-Sojoti pokladajú ho za sväté a tajomné, a tieto mienky sú do istej miery ospravedlnené. Ako som už spomenul, Kosogol leží v kotline, kde sú v činnosti ešte podzemné sily. V lete na Kosogole neočakávane, bez vetra alebo búrky, dvíhajú sa a začínajú sa zväčšovať a o breh udierať obrovské vlny, hroziac zahubiť nielen rybárske člny, ale i dva parníky, plávajúce medzi severným a južným brehom jazera; v zime jazero bez akejkoľvek príčiny láme ľadový povrch a čistí od ľadu veľké priestory, pričom sa obklopuje hustou hmlou a chmárami pary. Profesori geologie tvrdia, že zo dna jazera vybuchujú horúce gejzíry, čo má potvrdenie i v tom, že po takýchto úkazoch na jazere i na rieke Egin-Gol možno vidieť množstvo mŕtvych, skoro uvarených rýb, ktoré niekedy tvoria na plytčinách hrubú vrstvu, hafiacu tok rieky.

Za svojho pobytu v Khathyle mal som možnosť shrnúť trochu vedomostí o tomto tajomnom jazere. Kosogol má hojnosť rýb, poväčšine dvoch druhov. Lososovité, ktoré nazývajú ináč „bielymi“ rybami, sú veľmi jemné, chutné a dávajú znamenitý kaviár. Pstruhovité, biele i čierne „chajrusy“, plávajú v jazere v ohromných kídľoch. „Biela“ ryba je hľadaná na trhoch Sibíri. Čo sa týka pstruhov, dve rybárske osady na západnom brehu jazera sa vôbec netrápia

ich lovom, a to preto, že všetky ryby toho druhu sú nakazené hlístami z druhu pásomníc, ktoré vystielajú a oplietajú vnútornosti „chajrusov“. Nielen ľudia, ale i psy a mačky sa obávajú týchto chorých, nakazených rýb.

V Khathyle bola panika.

„Biely“ oddiel plukovníka Kazagrandiho, ktorý veľmi udatne napadol červených a prinútil ich ustúpiť až na irkutskú cestu, na sever od Kosogolu, ako to často býva u Rusov, pre vnútorné spory sa rozpadol. To využili bolševici a začali ofenzívu. Zdemoralizovaný a počtom slabý oddiel, čo zostal Kazagrandimu, musel ustupovať na juh, s úmyslom, že sa pustí do rozhodného boja v okolí Khathylu.

Obyvatelia osady opustili svoje sídla a čiastočne sa poschovávali v blízkych lesoch a horách, kde si napochytne vybudovali stany, čiastka ich odišla do Mureň-Kure, budhistického kláštora, ktorý ležal 90 kilometrov smerom na juh. Miestny mongolský úrad zanechal ohrozený Khathyl a odišiel z osady na ľavých. Naši Mongoli, nastrašení hrozným položením, utiekli, zobrali nám ľavy a zanechali nás vo veľmi ťažkej a nebezpečnej situácii.

V Khathyle bol úrad Ústredného sibírskeho kooperatívneho sväzu čiže „Centrosoja“, ktorý, hoci sa vyhlásil za organizáciu nestrannú, robil politiku bezpochyby žičlivú bolševikom. Na čele tejto organizácie stál zverolekár Gej, ktorý tu býval s celou rodinou. Tohto Geja za Kolčakovej vlády podozrievali z bolševizmu, odsúdili ho, ale podmienene, pod titulom skúšky, ho prepustili. Vybrali sme sa k nemu po informácie o všeobecnom položení a otázke kúpy, alebo vypožičania troch koní pre nás. Prijal nás veľmi zdvorile a s veľkou úprimnosťou nám dal žiadané kone, ktoré sme mali nechať v Mureň-Kure, kde sa

ľahšie daly opatriť nejaké prevozné prostriedky. Čakajúc na kone, po ktoré poslal Gej Mongola, museli sme stráviť celú noc v Khathyle, a bola to noc, za ktorej sa čakalo objavenie prvých boľševických oddielov, lebo Kazagrandi zmenil svoj pôvodný plán, ustupoval na východ a osadu nechal na lúpež sovietskemu vojsku.

Veľmi ma zadivila okolnosť, že keď všetci obyvatelia utekali z Khathyla, Gej s rodinou i s celým svojím majetkom ostal v ohrozenej osade.

Nemohol som to porozumieť, lebo som počul, že sa činne zúčastnil pri tvorení oddielu Kazagrandiho, nešetiac preň peniazmi, zásobami živnosti a rozličným tovarom zo zásob a skladov „Centrosoja“. V osade s Gejom ostalo ešte niekoľko úradníkov tejto ustanovizne a šiesti kozáci, ktorí sledovali pohyby červených.

Nastala noc... Ja a agronom sme sa museli pripravovať na boj, alebo – na samovraždu. Boli sme v neveľkej chate, skoro nad brehom Jagy, i s niekoľkými robotníkmi, ktorí, akokoľvek nenávideli boľševikov, nemali kone a nemohli utiecť.

Sedeli sme v izbe, osvetlenej čadiacou lojovou sviečkou a rozmýšľali sme o prevrátenosti ľudského osudu. Zrazu vbehol do izby istý robotník a zadychčaným hlasom zavolał:

– Beda! Beda! Prišli červení!...

V tej samej chvíli lesnou cestičkou za domom chytró prebehol akýsi jazdec. Zakričal som naň, ale on mlčky uháňal ďalej. Koňa som nepoznal...

– Cigániš! – ozval sa ktosi z robotníkov. – Iste nejaký Mongol, a ty si už od strachu videl červených!...

– Nie! To nebol Mongol, – bránil sa naľakaný

sedliak. – Kôň bol podkutý. Jasne som počul cven-
got železa o kamene. Beda! Beda!

– Ta-ák! – tiahlym hlasom poznamenal môj agro-
nom. – Teraz už aj na nás prišlo. Je to hlúpe!

Nemohol som sa priečiť, lebo p. Vladislav mal
úplnú pravdu. Situácia bola hlúpa a – trpká.

Na šťastie som počul za oblokom dupot koní a
hlas Mongola, ktorý volal na mňa po rusky. Priviedol
kone, ktoré nám poslal Gej. Chytro sme ich osedlali
a dali sme sa na cestu. V dome Geja bol poplach,
lebo na okolitých horách bolo vidieť veľké ohne. Ne-
bolo pochybnosti, že bolševici, istí výhry, nechceli
v noci vchádzať do osady, ale ostali si v lese od-
dýchnuť, aby ráno vífazoslávne vošli do Khathylu.

Začali sme sa lúčiť s Gejovcami, keď zrazu vošiel
na výzvedy poslaný kozák a povedal, že na horách
akýsi neznámy oddiel kladie oheň a dvaja vyzve-
dači prišli už do Khathylu. Boli sme prítomní, keď
príchodzí podávali svoje zprávy. Oznámili, že sa od-
diel bielych partizánov-sedliakov z vnútra Sibíri pre-
dral pod vodcovstvom niekoľkých dôstojníkov do
Mongolska, a keď sa dozvedel o jestvovaní oddielu
Kazagrandiho, išiel sa s ním spojiť.

Takto nebezpečenstvo, hroziace obyvateľom Kha-
thylu, bolo nateraz odstránené, ale my sme nečakali
na príchod partizánov, rozlúčili sme sa so všetkými
a pohli sme sa nazad do Uliasutaja. Cestou bolo tre-
ba zájsť do Mureň-Kure, nechať tam kone, patriace
Gejovi a najať ľavy na ďalšiu cestu.

Keď sme sa blížili k brehu Egin-Gola, stretli sme
troch kozákov, poslaných k tým, čo utekali so zprá-
vami o príhodách v osade.

Sišli sme s koní, a tak ako prv, začali sme ich viesť
cez Čertovu rieku za uzdy. Rieka šalela. Podzemné
sily búrily pod ľadom uväznenú vodu, ktorá s hu-

kotom a treskotom lámala svoje studené putá, stáhala celé ľadové polia, hnala sa s nimi na juh.

Široké, neočakávané sa zjavujúce pukliny bežaly povrchom zamrznutého jazera v rozličných smeroch. Do jednej z nich vpadol kozák, ale s našou pomocou sa dostal na ľad, premoknutý a premrznutý musel sa vrátiť do osady. Kone sa kĺzaly a padaly. Ľudia i kone celkom jasne cítili prítomnosť smrti, ktorá tu číhala každú chvíľu a strašila neočakávaným nebezpečenstvom. Napokon sme prešli prekliatu rieku a chytró sme postupovali napred, stále sa vzdalujúc od sopky, ktorá otriasala zemou i ľudskou dušou.

Neskoro v noci sme dobehli hodnú skupinu bežencov z Khathylu. Zastavili sme sa na nocľah pri čínskom dugune vo veľkom stane, v ktorom sa pri dymiacej peci soshupili mužskí, ženské, deti, zdraví i chorí. Nemali sme chuti ostať v tomto príkrom a chmúrnom ovzduší a šli sme ďalej. Mráz chytró priľahoval a vietor dul čoraz silnejšie a besnejšie. Celé dva dni sme sa predierali cez hlboký sneh, niekoľko ráz prechodiac cez dosť vysoké horské sedlá. Napokon sme uvideli širokú rovinu, preľatú stužkou nezamrznutej rieky Mureň, nad ktorou sa kundolila para. V blízkosti brehu bolo vidieť vysoké čínske strechy budhistických svätýň, palác mongolského kniežata, veľké murované „obo“, červené stĺpy, ktoré označovaly hranice kláštora, a popolavý štvorec rusko-čínskej štvrťi. Bolo to Mureň-Kure, majúce 10.000 mníchov a asi 5000 civilných obyvateľov.

Do Kure mali sme sotva päť kilometrov cesty, keď sa zrazu zpoza horskej zákruty vynorili dvaja jazdci, ktorí, keď nás zbadali, hneď obrátili kone. Dlho sme kričali, aby sa vrátili, ale ako odpoveď sme dostali dva karabínové výstrely. Nikdy sme sa nedozvedeli,

kto boli tí dvaja jazdci. Mohli to byť bolševickí vyzvedači, alebo i obyčajní banditi, usilujúci sa nás takto odstrašiť od prenasledovania.

Blízo rieky Rajrys stretli sme ruského kupca Teternikova, ktorý býval v rusko-čínskej obchodnej osade pri kláštore. V Mongolsku je obyčaj, že pri svätyniach vznikajú osady, zakladané čínskymi a ruskými kupcami.

Teternikov pozval nás k sebe na odpočinok. Žena Teternikova, pani Tatjana, prijala nás veľmi pohostinne a nevýslovne srdečne.

Zaraz sme sa cítili ako medzi najlepšimi priateľmi: hospodári, ako mohli, vyhovovali nám, hoci vedeli, že platiť nemôžeme, že sme beženci, že musíme ísť ďalej a že za naše prijatie budú ťažko trestaní, ak prídu bolševici do Mureň-Kure. Ba nezbadali sme ani, ako čias neviditeľná ruka ponaprávala všetky naše poničené veci; vo vreckách našli sme vlnené rukavice, pančuchy, škatuľky s ihlami a niťami, plechovičky so soľou, kakao, konzervy a mnoho drobných predmetov, svedčiacich, že dobrodinec dobre premyslel každú podrobnosť. Nič nepomáhaly naše protesty. Teternikov a jeho žena ani počuť, aby sme im vrátili tieto drahé pamiatky.

A boly to naozaj drahé veci. Pochopili sme to len neskoršie, keď sme prechodili severnú časť púšte Gobi. Ó, vtedy neraz pamiatky Teternikovcov nás zachránily od hladovej smrti. Kočovníci, proti cudzincom nepriateľsky naladení, nechceli nám predať ani kone, ani barany. No nemohli odolať pokušeniu, keď sme im darovali ihly a nite, ktoré za panovania bolševizmu v Rusku a vojny v Mongolsku staly sa drahšími ako zlato!

V Mureň-Kure sme ostali niekoľko dní. Stali sme sa svedkami dramatických príhod.

Boľševici od strany Kosogolu a z obvodu Selegiňského vtrhli do Mongolska a slobodne postupovali na juh. Všetci ruskí kolonisti, roztrúsení po celom kraji, začali utekať pred nimi a shromažďovať sa s rodinami a dobytkom v kláštore Mureň, ako v najbližšom zaľudnenom mieste.

Za krátky čas v domoch kolonistov a pohostinných kláštorných jurtách tislo sa so tristo utečencov. V mieste, zasvätenom múdremu a spokojnému Budhovi, zapanoval chmúrny poplach.

Padol hojný sneh, mráz dosahoval tridsať stupňov, každý deň šalel víchor, dvíhajúc chmáry snehu. Všetky karavánové chodníky bez stopy sa stratily v hlbokých závejoch. Horské priechody staly sa nebezpečnými a neprekonateľnými. Mongoli nechceli dávať kone a ľavy, báli sa viesť bežencov ďalej, lebo, ako tvrdili lámovia-kapláni, „bohovia zimy boli nahnevaní a číhali na životy ľudí.“

A do našej dočasnej útulne – mongolského mesta Uliasutaj bolo asi štyristo kilometrov! Ako mohli prejsť tento kus ťažkej cesty kolonisti, vezúc so sebou ženy a deti?!

Musel som so svojou skupinou prekonať túto cestu pri takých ťažkých podmienkach, že i my, už dávno otužení a silní ľudia, trpeli sme nevýslovne mrazom, fujavicami a víchrami, šalejúcimi na štítoch horských sediel a v úzkych trhlinách skál, kadiaľ sa vinul chodník ako had, každú chvíľu sa tratiaci v snehu. Pri tomto priechode cez hrebeň Tarbagatajský a v dolíne Ederu stratil som dvoch ľudí, ktorí zablúdili a zamrzli.

Keď stisk a tlak v malej osade pri kláštore bol najväčší, prišli čínske úrady a začaly naliehať, aby Mongoli prinútili bežencov opustiť kláštor.

Nijaké prosby nepomáhaly. S bezohľadnou suro-

vosťou prinútili prišlí úradníci mladej čínskej republiky Rusov, aby opustili pohostinné domky osady a kláštora. Horko-ťažko podarilo sa im dostať dovolenie na založenie tábora medzi okolitými horami, kde o pár týždňov vysledili a vyvraždili ich sovietskí banditi.

Ale Teternikov, vďaka jeho priateľským stykom s lámami a mongolskými úradníkmi, vedel nás obrániť. Po vyhnaní všetkých bežencov ešte asi týždeň sme strávili v Mureň-Kure. Teternikovcami presvedčení Mongoli rozhodne oznámili utlačovateľom-Číňanom, že nás nevyhodia z obvodu kláštorného, lebo hovorili:

– Sú to dobrí bieli ľudia a dvaja medzi nimi sú nie Rusi, ľudia z krajiny „Porando“...

O niekoľko mesiacov neskoršie som sa presvedčil, že meno poľské poznajú v Mongolsku – dedičstvo hrozného Džengiz-Temudžina a že Poľsko nazývajú „Porando“, čo je, možno, skazené anglické slovo „Poland“.

Bývali sme teda v pohostinnom dome nových priateľov, tráviac s nimi celé dni a majúc nekonečné dlhé rozhovory o rozličných témach, vycifujúc v hospodároch potrebu obcovať s kultúrnymi ľuďmi.

Nemôžem tu nezaznamenať zaujímavú charakteristiku ľudskú – hľadanie zabudnutia sa v myšlienkach o veciach ideových, abstraktných, nemajúcich nič spoločného so životným bojom.

Pozoroval som to na mnohých miestach za časov bolševických v Rusku a neskoršie, za mojej cesty cez srdce Ázie, pri podmienkach veľmi ťažkých.

Moja skupina skladala sa z ľudí celkom rozličných náhľadov, psychologie a inteligencie a pri tom všetkom mali rovnakú záľubu.

Ani jeden večer, pri vatre, po čaji so suchármí, títo dlhým pochodom dolámaní ľudia nešli zaraz spať.

Fajčiac fajky, ležali okolo vatre a každý deň sa obracali ku mne rovnakou prosbou:

– Profesor náš, rozprávajte nám o niečom, čo nepáchne životom...

Boly to divné nočné rozpravy pri vatre, za ktorou utajoval sa ťažký, hrozný súmrak púšte alebo stepi, šalel mráz, so zlostným sykotom a škrípavo metala sa fujavica.

Ākých všakových tém som sa vtedy dotkol! Náboženstvo, dejiny, astronómia, náuky prírodné, filozofia, všetko sa to zamieňalo ako v kaleidoskope...

To isté sa opakovalo i tu – v dome Teternikovcov, kde po večeri pri veľkom stole hovoril som do neskorrej noci, počúvali ma pozorne už na to navyknutí moji druhovia, ale dojímavým bolo zachovanie sa hospodárov. Premenili sa v sluch, v akési kľbko napätých nervov. S blýskavými očami, so začerveneľými tvármi hľadeli na mňa a počúvali. Ich nervové naladenie sa ma chytalo a – naozaj, ani pri jednom z najviac zodpovedných mojich výstupov nehovoril som s väčším zápalom a pozornosťou, ako v nízkej izba domu Teternikovcov, kdesi v severnom Mongolsku, pri budhistickom kláštore na Tajryse!

Pri takýchto rozhovoroch neraz som spozoroval pozorné, nespokojné pohľady, vrhané hospodárom na tvár ženy. Pani Tatjana sedela vždy vystretá, s krásnymi čiernymi vrkočmi, ovinutými okolo peknej hlavy. Na jej tvári so šľachetnými, pohyblivými črtami a peknými tmavými očami zračil sa akýsi strach alebo starosť, ju znepokojujúca.

Bolo čosi v živote týchto dvoch ľudí, čo tvorilo obsah i bolesť ich života... Od koho z oboch pochodila tá bolesť? Ako sa mala skončiť? Akými ťažkými

zmenami prechodila? Akým spôsobom mučila táto neznáma bolesť duše a srdcia týchto ľudí, hodených s ich mukou, beznádejnosťou a, možno, s nejasnými túžbami na bezhraničné stepi Strednej Ázie?

Odpoveď na tieto otázky prišla veľmi chytro.

Po zvyčajnom večernom rozhovore, niekoľko dní pred opustením Mureň-Kure, odišli sme na odpočinok. Moji ľudia bývali v stavisku na dvore a ja s p. Vladislavom býval som vedľa izby hospodárov.

Už som sa začal sobliekať, keď dopyčul som horúci šepot Teternikova. Chodiac po izbe, flmeným, trhaným hlasom šeptal:

– Keď hľadím na teba, Tatjana, takú zduchovnelú, započúvanú, chcem padnúť pred tebou na kolená, bozkávať tvoje šľapaje a modliť sa k tebe... taká si pekná, čistá a svätá!

– Dimiter, netreba o tom hovoriť... – s mukou v hlase ozvala sa Tatjana.

– Nemôžem, nemôžem! – začal ďalej šepťiť muž.
– Všetka krv sa vo mne búri, duša blčí a zo dna môjho srdca dvíha sa čierna chmára nenávisti! Rozumieš – nenávisti? Ako si mohla ty, čistá a svätá, ty, taká krásna a všetko rozumejúca, oddať svoje prekrásne srdce tomu pcestnému kupcovi? Ako si mohla, ako si smela? Vidím na tvojich ústach stopy jeho bozkov, počujem pod povalou ozveny tvojich prísah i láskajúcich slov! Ó, Tatjana, Tatjana! Aká muka, aká kliatba!

Hlas sa pretrhol, ale počul som flmený ťažký vzlykot Teternikova.

Dlho trvalo mlčanie. Vzlykot zrazu prestal. Nastalo úplné ticho.

– Hovor! Hovor! – rozľahol sa rozkazujúci, vášnivý šepot mužského.

– Už som ti povedala všetko – smutným tónom,

hlbokým vzdychom ozval sa ženský hlas. – Ja nie som vinná pred tebou Dimiter! Rada som počúvala jeho hovor o širokom božom svete, ale nebolo medzi nami nič, ba o láske sme ani slova nepovedali. On bol čistý a mladý a nepoznal hriech. – Ja som ti to hovorila, prisahala som na pamiatku svojho otca a na lásku matky. Načo trápiš seba i mňa? ...

Nepočúval som ďalej. Hodil som na seba kožuch a vyšiel som na dvor. Čierne decembrové nebo viselo nízko nad zemou a na ňom sfa prechodne blčaly hviezdy.

Zamyslel som sa nad ľudským životom. Jasnou bola pre mňa v tejto chvíli smutná pravda, kliatba Kainova, prinucujúca ľudí vliecť za sebou čierne pásmo muky.

Všade, vždy, kde len človek je, tají sa pri ňom, ako neodstupná tóna, muka jeho duše... I tu, v púšti polnočnej Halhi, stretol som toto v prostopašných mestách známe nám trápenie vášnivej žiarlivosti, nenávisť v srdci, horiacom láskou, a, možno, dychtiacu už v súmraku búriacej sa duše – po nespravodlivom, krvavom výroku...

Na druhý deň hospodár pozval ma obzrieť si tabnu, ktorý sa pásol v horách niekoľko kilometrov za kláštorom.

Cestou bol mlčanlivý, až konečne podišiel ku mne a vybuchol:

– Natoľko rozumiete potrebám ľudským a ich duše! – zvolal. – Zachráňte nás! Zachráňte, lebo ináčej zahynieme!...

A rozpovedal mi obyčajnú historku, povedal by som banálnu, keby nie to, že stala sa v takýchto divných a tajomných miestach, akými sú potvorské mongolské stepi, kde, skoro viditeľná, túla sa chmúrnošarlátová tóna Satana.

Dimiter vrátil sa do Mureň po vojne s Nemcami

a našiel Tatjanu veľmi zmenenú. Potešila sa, keď ho uvidela, obklopila ho zvyklou starostlivosťou a teplotom domova, ale zvyklá jej veselosť sa stratila. Nocami často vzdychala a potajomky plakala, bledla so dňa na deň. Od čínskych kupcov sa dozvedel, že pocestný kupec z Ruska bol hosťom Tatjany, strávil tam niekoľko dní a odišiel. Podozrenie a žiarlivosť schvátily Dimitra a čoraz viac ho trápily...

– Pomôž nám, pomôž! – prosil, chytajúc ma za ruku.

Ako som mohol poradiť jeho bôľu?

Obyčajná historka, každodenná, prostá a sprostá – tak som myslel, ale zrazu zjavily sa mi, ako živé, krásne, zduchovnelé oči túžiacej ženy a jej od domov meniaci sa prísna tvár.

Sľúbil som rozmýšľať o veci.

Keď som sa vrátil domov a Dimiter bol ešte zaujatý pri našich koňoch, Tatjana vrhla sa ku mne a krčovite stískajúc ruky, sa opýtala:

– Muž vám všetko rozpovedal?

– Áno!

– Predišiel ma, chcela som vás sama prosiť o pomoc. Dnes večer muž musí odísť k Mongolom po peniaze, potom sama vám to rozpoviem...

Nastal večer. Teternikov odišiel. Ostali sme s Tatjanou v dvojici.

Tichým hlasom, pokojne a presvedčivo hovorila:

– Som dcéra Grzymanowského – Poliaka, vyhnaného pre politickú vec. Zaľúbil sa tam do Rusky a oženil sa s ňou. Otec bol veľmi učený, i mňa povzbudil k učeniu a vedel hovoriť tak strhujúco o pekných veciach a najradšej o Poľsku, ktoré miloval vrelo, nábožne... Sníval o návrate do vlasti. Naučil ma poľsky, ale zomrel, keď som bola päťročné dievčaťko.

Matka sa vydala za iného, a keď som mala sedemnásť rokov, vydali ma za Dimitra. Je to veľmi dobrý človek, opravdivo ma miluje, ale mi nerozumie úplne, možno preto, že je hodne starší a vôbec nevzdelaný; ja som chodila do gymnázia, trocha som sa učila a čítala som veľmi mnoho... Už som čakala na návrat Dimitra z vojny, keď v určitý večer prišiel do Mureň-Kure a prosil ma o pohostinnosť mladý bledý človek. Prijala som ho a býval u mňa päť dní, lebo mal tu vybavovať nejaké veci. Bol Poliak – vyhnanec. Býval v dedine Mondy a nadrobno obchodoval v Mongolsku. Toto som sa dozvedela v prvý večer, a keď začal clivé hovory o svojej vlasti, odkiaľ ho vytrhli žandári a súdy, keď som videla, ako mu horely oči, chvely sa ústa a bledla tvár – zjavily sa detské spomienky, ozvala sa krv predkov a nikdy som sa necítila lepšie a teplejšie ako v jeho spoločnosti. To je všetko, pane! A keď po piatich dňoch odišiel, túžila som po ňom, po jeho hlase, po jeho smutných alebo plamenných očiach. Ale nebola to láska! Bolo to čosi lepšieho a vyššieho... Co – to neviem... Pomôžte nám, chráňte nás, ináčej zahynieme obaja! Ja nemôžem žiť v podozrení, Dimiter zahynie, neveriac mi... a otravujúc sa svojimi myšlienkami. Priepasť medzi nami každým dňom stáva sa hlbšou a strašnejšou. Ako sa to skončí – neviem...

Keď odišla, dlho som rozmýšľal, ako musím konať. A robiť som musel.

Bola predo mnou žena, ktorej v žilách kolovala a búrila sa naša poľská krv. Cítil som, že hovorila úprimnú pravdu, svedčily konečne o nej smelé, horiace oči a clivý, na dno srdca prenikajúci hlas...

Premýšľal som celú noc. Tisíc plánov som zmenil, tisíce slov a dôvodov som prijímal a odhadzoval.

V takomto rozpore našiel ma svit.

Nad ránom očakávali návrat Dimitra od susedného mongolského kniežata.

Zrazu mi čosi prišlo na myseľ. Zavolať som robotníka a poprosil som ho, aby mi osedlal koňa. Vyskočil som do sedla a vyšiel som na cestu, ktorou sa mal Teternikov vrátiť.

Po hodinovej jazde som ho uvidel, spúšťajúceho sa zo strmej hory. Šiel zadumaný, s hlavou nízko svesenou na prsia. Dobrý hnedý kôň, sídlec s vrchu, cvalom sa pohol smerom k domu.

– Zastaňte! – zavolať som na Dimitra.

Zdvihol hlavu a striasol sa. Zatrhol koňa, až prisadol na zadné nohy a potom sa priblížil ku mne.

– Čo sa stalo, pre Pána Boha? – opýtal sa so strachom v hlase. – Tatjana...

Uspokojil som ho a šli sme ďalej spolu.

Keď sme vyšli z pokrútenej doliny Tajryse do kotliny, v ktorej stál kláštor, zarazil ma divný obraz.

Zlatoružové slnce zalialo panenský sneh stepí, prefatých tyrkysovou stužkou zamrznutej rieky a na jej brehu s akýmsi nepochopiteľným pokojom dvíhaly sa poohýbané strechy budhistických svätýň, červené, leštené a zlátené veže, steny a biele obeťné oltáre. Nad kláštorom vznášaly sa v nehybnom povetrí stĺpy zružovelého dymu a spínaly sa až pod priezračné, meniace sa, ako perly, obláčky, plávajúce ako denné labute k tajomnému severu.

Vznášala sa tu ničím nerušená tichosť, nikde nebolo stopy po živej duši, len tajomné, prenikavé mlčanie a pokoj spájaly sa tu neoddeliteľne.

Zastavil som svojho koňa a položil som ruku na opraty Dimitrove.

Ktosi neviditeľný mi pošepol myšlienku:

– Vidíte tento pokoj, rozumiete tejto tichosti, cí-

tite túto nesmrteľnú trvanlivosť prírody? Je to prejav božstva. V prítomnosti tohto božstva vám prisahám na svoj život, na svoju dušu, že Tatjana nezhrčila pred vami!

Dimiter, ako bleskom zasiahnutý, soskočil s koňa, a schytiac ma za ruku, pritisol k nej čelo.

Ani slova sme neprehovorili k sebe celou cestou. Ani Tatjana ma o nič viac nežiadala.

O dva dni pohli sme sa na ďalšiu cestu.

Keď sme sa rozlúčili a čiastka mojich ľudí dochodila už k strmému brehu Tajrysa, pribehla ku mne Tatjana, a bozkávajúc mi ruky, riekla:

– Nech vám dá Boh šťastia v poľskej krajine za to, čo ste pre nás vykonali!

Odišli sme. Onedlho sme boli už niekoľko kilometrov za kláštorom. Začínala sa chumelica a vzráhal sa vietor. Zrazu dobehol nás Teternikov.

Bol rozpálený a tvár mu žiarila.

– Priviezol som vám bočku pálenky, cestou je to dobré. Buďte zdraví! S Bohom!

Stisnúc všetkým ruky, priblížil sa ku mne a šepol:

– Uveril som vám ako bohu! Tatjana – svätá, nevinná! Vezmite tento nôž, ktorý som dávno prichystal na ňu... Rozumiete?

Schytil som nôž a hodil som ho ďaleko do hlbokéj úžľabiny.

– Nech zakape i s vašou mukou! – zavolať som.

– Nech sa pokryje hrdzou, nech nikto nevie, v čo sa mala zmeniť vaša láska!...

– Ďakujem, nezabudnem do konca života svojho!

– šepol Dimiter a sopál koňa.

Chmára snehu sa valila za ním a metelica o chvíľu pohltila jazdca.

VIII.

KRVAVÉ RÁTANIE.

Po niekoľkých dňoch, strávených v milom, pohostinnom dome našich nových priateľov, išli sme do Uliasutaja spolu s väčšou skupinou čínskych kupcov a ruských bežencov.

Vyjdúc na hlavnú cestu, vedúcu cez Tissin-Gol do Uliasutaja, uvideli sme dobročinné stĺpy zvalaného telegrafu, ktoré, vďaka chytrosti agronoma, už sme raz použili na ohrev.

Prešli sme známy nám už úvoz, so skalami nad ním visiaticimi, a vošli sme do doliny jazera Tissin-Gol.

Padal súmrak. Rozhodol som zastaviť sa u starého Bobrova, a ostatok našej skupiny mal sa usalašiť na telegrafnej stanici pri Kamine.

Bola už úplná tma, keď sme sa priblížili k budovám stanice. Na popolavom pozadí steny výrazne sa črtala silueta na stráži stojaceho vojaka s karabínom. Vojak nás zastavil a dal nám niekoľko otázok. Dostanúc odpoveď, zahvízdal. Na jeho znamenie zjavil sa mladý dôstojník, odetý do koženého polkožuška, na ktorom boli našité odznaky poručíka.

Opýtajúc sa, kto je starším v našej skupine, priblížil sa ku mne a riekol:

– Som poručík Ivanov. Stojím tu so svojimi partizánmi.

Rozpovedal mi, že s niekoľkými ľuďmi zo Sibíri prebil sa cez boľševické oddiely, spojil sa s uliasutajským ruským veliteľom, plukovníkom Michajlovom a dostal rozkaz konať stráž na Tissin-Gole. Pozval nás do domu a umiestil na noc. Keď som mu oznámil, že som chcel využívať pohostinnosť Bobrovovu, dôstojník mávol rukou a zavolať:

– Neustávajúte sa! Bobrovci sú všetci zavraždení, a ich dom do základov zhorel.

Nemohol som sa zdržať od výkriku hrôzy.

– Zavraždení Kaninom a Puzikovom, ktorí vyra- bovali dom a spálili ho i s mŕtvolami zabitých, – rozprával dôstojník. – Hneď vám to všetko ukážem!

Vyšli sme zo stanice a čoskoro sme uvideli chmúr- ne pohorelisko. Kde-tu trčaly čierne stĺpy, medzi kto- rými v neporiadku ležaly zhorené dosky a brány domu. Na zemi ponevieraly sa zvyšky potlčených nádob, kusy železa a skla. Na niekoľko krokov od pohoreliska, blízko miesta, kde predtým stál plot, pod plstenými pokrovcami ležaly obeť zločinu.

– Poslal som hlásenie o príhode do Uliasutaja, – hovoril dôstojník, – a odtiaľ prišiel rozkaz nepocho- vať zabitých, keďže sa bude konať právne vyšetro- vanie, hoci som už všetko odhalil...

– Ako sa to stalo? – opýtal som sa vzrušený straš- ným obrazom.

Poručík začal hovoriť.

– Prišiel som so svojimi ľuďmi nocou k Tissin- Golu. Obával som sa, že môžu tu byť bolševickí vo- jaci, nuž opatrne sme sa prikrádali. Pozrel som cez oblok a uvidel som Kanina, Puzikova a dievča s ostri- hanými vlasmi; práve obzerali akési veci, iste, deliac sa medzi sebou, neskoršie začali vážiť kúsky striebra, zaľato sa vadiac. Zpočiatku som nemohol rozumieť, čo sa stalo, ale tá kompánia hneď sa mi nepáčila. Ká- zal som teda vojakovi preskočiť plot a otvoriť bránu, potom sme chytro vošli na dvor. Prvá vybehla Kani- nova žena; uvidiac nás, zalomila rukami a s výkri- kom: „Vedela som, že príde trest za zlý čin!“ padla zamdletá! Z bočných dvier vybehol akýsi chlap a snažil sa preskočiť plot, ale moji ľudia ho chytili. Bol to Puzikov. Kanin ma stretol bledý a trasúci sa. Nepo-

chyboval som, že v tomto dome stalo sa čosi vážneho, hneď som teda oznámil, že všetkých zatýkam, chlapov som kázal priviazať a k dverám som postavil stráž. Na moje otázky nikto neodpovedal, len Kaninová padla na kolená a prosila milosrdenstvo pre svoje deti, ktoré sú nevinné. Ostrihaná dievčina opovážlivo sa smiala a púšťala mi do očí klby dymu z cigariet. Nútený som bol siahnuť k hrozbe.

– Domýšľam sa, že ste vyviedli nejaký zločin, ale sa nechcete priznať a mlčaním sa usilujete zakryť svoju vinu. Nemám inej voľby, ako chlapov rozstrieľať a ženy poslať do Uliasutaja, aby ich vyšetrily vojenské úrady.

Hovoril som k nim veľmi rozhodne, lebo ma rozhneval ich mlčanlivý odpor. Na veľký môj údiv ozvala sa ostrihaná dievčina.

– Rozpoviem všetko, – riekla, – len ich nestrastajte smrťou, ale pošlite nás všetkých spolu do Uliasutaja.

Napísal som zápisnicu o jej priznaní. Počujte to strašné vypravovanie!

– Ja a môj muž, – začala svoj hovor dievčina, – boli sme poslaní, ako bolševickí komisári, aby sme získali podrobné zprávy o akejsi veľkej sile „bielych“ v Mongolsku, ale Bobrov nás zaraz poznal, pochodí z toho istého mesta, čo i my. Chceli sme teda odtiaľto utiecť, ale Kanin nás upovedomil, že Bobrovci sú bohatí a že on oddávna ich zamýšľa zabiť a vziať ich majetok, a neskoršie potom schovať sa niekde na Sibíri. Rozhodli sme sa pomôcť mu a preto sme ostali. Ktorýsi deň privábila som mladého Bobrova na karty. Na zpiatočnej ceste domov môj muž ho zastrelil. Potom sme šli všetci spolu do domu starých. Vyškriabala som sa na plot a hodila som psom otrávené mäso. Hneď pozdychaly. Neotáľajúc, preliezli sme všetci

plot. Na moje volanie vyšla stará. Puzikov, pričupený za chodbou, udrel ju obuchom a roztrepal jej hlavu. Starý spal – zabili sme ho spiaceho sekerou. Vtedy vbehlo do izby malé dievčaťko, chovanica Bobrovcov, ktorá už spala, ale zobudil ju hrmot. Kanin výstrelom z poľovníckej pušky ju zabil na mieste. Náboj z drobného šrotu rozdrúzgval celú hlavičku dievčaťka tak, že mozog vypadol a kúsky jeho bolo vidieť na dverách a na povale izby. Vezmúc všetko, čo bolo najcennejšie, podpálili sme celý dom i plot, priniesli sme zabitého syna Bobrovcov a hodili sme ho do plameňov. Oheň musel už zahľadiť všetky stopy, lebo všetko muselo zhorieť, spálili sa teda bez stopy i kone i dobytok. Ale ostaly prekliate mŕtvoly. Práve sme ich mali odviezť niekde ďaleko odtiaľto, keď ste prišli a títo idioti hneď sa prezradili.

– Hrozná, chmúrna história! – preľahoval dôstojník, vracajúc sa so mnou ku stanici. – Vlasy mi dubkom vstávaly, keď som počúval spokojný hovor tejto dievčiny, skoro ešte decka! Len vtedy som porozumel, akú prostopašnosť, aký hriech zaštepil bolševizmus do môjho národa, zabíjajúc svedomie, vieru, strach pred Bohom! A pochopil som, že všetci poctiví a morálni ľudia sú povinní bojovať s týmto výtvorom satana, pokiaľ stačí život a sily!

Poručík sa ťažko zadumal.

Idúc k domu, spozoroval som na snehu skoro pri ceste čiernu škvrnu, ktorá akosi zaraz prikula môj pohľad k sebe.

– Čo tam leží? – opýtal som sa, ukazujúc rukou smerom škvrny.

– Tam leží vrah, Puzikov, ktorého som kázal zastreliť, – spokojným hlasom odpovedal poručík. – Ochoťne by som bol rozstrieľal i Kanina i Puzikovú, ale nemohol som sa dívať na slzy a zúfalstvo ženy a

detí Kaninových, a čo sa týka tej ostrihanej prostopašnice, to... neviem rozstreľovať ženy. Využijúc to, že vaša skupina ide v tie strany, pošlem Kanina i tú dievčinu do Uliasutaja, nech si tam s nimi porokujú. Svoje som urobil! Ak ich dajú do rúk mongolských sudcov, tí tortúrami a ťažkým väzením ich iste umučia.

Všetko toto stalo sa na Tissin-Gole, okolo ktorého horia na bahnách tajomné, bludné ohníčky, a v blízkosti tiahne sa na juh dlhá a hlboká puklina v zemi. Možno, že všetci títo Puzikovci a Kaninovci vyšli z pekla cez túto škáru a vniesli do ľudského života hrôzu a vraždu, usilujúc sa zasiať zrno tohto moru medzi celé ľudstvo.

– Tône podzemných zlých síl, sluhovia satana! – tak nazýval vrahov Bobrova bledý, stále sa modliaci vojak, poslaný poručíkom Ivanom odprevadiť väzňov.

Naša cesta od Tissin-Golu do Uliasutaja v spoločnosti hnusných zločincov bola veľmi nepríjemná. Ja i agronom celkom sme stratili zvyklú rovnováhu a dobrú náladu. Kanin celou cestou úporne nad čímsi rozmýšľal a nehanebná, opovážlivá dievčina sa smiala, spievala a fajčila, žartujúc s vojakmi a s našimi spoločníkmi cesty.

Konečne prešli sme nehostinný Zagastaj a o niekoľko hodín neskôr sme uvideli sme napred Jamiň a potom neporiadne sorskupenie žltopopolavých domkov a nejasné bašty čínskej svätyne.

Bol to Uliasutaj.

IX.

POPLAŠNÉ DNI.

Za našej neprítomnosti v Uliasutaji stalo sa mnoho príhod. Rozprávali nám, že čínsky gubernátor poslal tajne jedenásť poslov do Urgy so zprá-

vami a s prosbou o úpravy, ale nikto z vyslaných ľudí sa nevrátil. Všetci sa topili v domnienkach o osude poslov a v čínskom Jamini toto miznutie vojakov vzbudzovalo strach, ktorý hneď našiel ozvenu medzi čínskymi kupcami a „kuli“. (Kuli – čínsky najhrubší robotník. Táto vrstva spoločnosti dáva vojakov, revolucionárov, „chunchuzov“ a zločincov.)

Ruský oddiel, tajne jestvujúci, teraz sa číselne natoľko rozmohol, že nemohol už ujsť pozornosti Číňanov, pozerajúcich naň nepriateľsky a s obavou. V meste všetci chodili ozbrojení, v noci v každom dome stála stráž. Gubernátor zmobilizoval dvesto „kuli“ a rozložil ich po celom meste na postrach Mongolom a Rusom.

Ale títo nepravidelní noví žoldnieri, čiže „gamini“, vzatí od ťažkých robôt pri „nogan chošunoch“ – zeleninových záhradách, dostanúc zbraň, pozdvihli hlavy a vôbec nemali úmyslu baviť sa na disciplínu.

Shromažďovali sa nocami na „nogan-chošunoch“, v čínskych krčmách, alebo v niektorých obchodoch a o čomsi sa radili. Nocami videli sme, ako snášali karabíny a náboje, iste na niečo sa pripravujú. O pár dní potom dozvedeli sme sa, že „gamini“ zamýšľajú uskutočniť pogrom na Mongolov a cudzincov za účelom rabovačky. Správanie sa žoldnierov na ulici stalo sa nemožne vyzývajúcim a surovým. Večerom nebolo možné vyjsť z domu bez obavy pred zavraždením opitými žoldnieri, alebo v najlepšom prípade postrelením. Na všetky upozornenia o nebezpečnej situácii v meste gubernátor Van-Džao-Džuň dával nám vyhýbavé odpovede, z čoho sme usudzovali, že nemal by asi nič proti krvavému kúpeľu v Uliasutaji.

Preto potom všetci cudzinci celkom otvorene sa pripravovali na obranu a príležitostne na útek.

V noci na rohoch domov a v kútoch pokrútených

ulíc čupely patroly ruského oddielu, na dvore bývalého ruského konzulátu stáli v pohotovosti ozbrojení dôstojníci a vojaci, a v každom dome bedlili so zbraňou v ruke kolonisti, na dvoroch čínskych firiem postavené boli stráže, lebo kupci boli presvedčení, že v prípade víťazstva tej alebo onej strany celosť ich skladov a obchodov bude vážne ohrozená bojovým zápalom nepriateľov. Ulicami prechádzaly patroly opitých „gaminov“, a len zriedka bolo možno vidieť vojakov pravidelného čínskeho oddielu, konajúcich osobnú stráž pri Van-Džao-Džuňovi. V horách, obklopujúcich Uliasutaj, sskupovali sa mongolskí „ciriki“, ktorých poslal na pomoc kniežatú Čultun-Bejlovi chán Jassaktu, vymenovaný za hlavného veliteľa ozbrojených síl Západného Mongolska; na „noganchošunoch“ sbiehali sa ľudia a konaly sa shromaždenia „gaminov“ a hladných „kuli“.

Toto napäté ovzdušie stalo sa ešte nebezpečnejším, keď došla zvesť, že čínska posádka mesta Kobdo v určitú noc urobila pogrom v ruskej a mongolskej štvrti, zavraždiac niekoľko Rusov a Mongolov a vyrabujúc všetky ruské domy. Obyvatelia Kobdo, v noci nenazdajky zaskočení týmto útokom, utiekli do hôr, ale mráz pomohol útočníkom, a mnoho kolonistov, najmä detí, padlo za obeť zime.

„Gamini“ a „kuli“ a čiastočne i čínski úradníci, povzbudzovaní a podplácaní niektorými Rusmi, tajne vykonávajúcimi rozkazy soviетov, s ktorými pomocou boľševických agentov, jednotaj prichodiacich z Irkutska, sa stále stýkali, začali už skoro otvorene hovoriť o potrebe krvavého ráfania sa s Rusmi za staré krivdy a s Mongolmi za ich odvážne snahy po slobode.

Zrazu prišla iná zvesť, menej priaznivá pre Číňanov, a ochladila trocha ich horúci zápal.

Raz večer na spenenom koni pricválal na ná-

mestie mladý ozbrojený Mongol. Mal dlhé, potrhané vlasy, chudú tvár a plecnaté, hoci vybledené telo. Bol oblečený do roztrhaného kožucha, mal dobré čičmy a za pásom revolver.

Nesosadajúc s koňa, zadychčaným, ale mohutným a radostným hlasom vykrikol:

– Uргу sme zaujali, my a „barón“ Džaňdžuň. (Džaň-Džuň, veľký generál – hlavný veliteľ.) Bogdo-Gegeni bol vyhlásený za cisára Mongolov! V Uрге vyfínajú Číňanov a rabujú čínskych kupcov! Mongoli, bite našich nepriateľov – Číňanov a rozbíjajte obchody! Dosť nášho utrpenia! Preč s čínskymi katmi!

Odpovedalo mu rozbúrené mrmlanie zástupu. Mongoli obklopili jazdca a začali sa ho vypytovať na podrobnosti. Zaraz sa dozvedely o ňom úrady, ktoré, vypočujúc ho, začaly robiť akési prípravy.

Čínsky gubernátor žiadal uväznenie agitátora, ale knieža Čultun-Bejle sa sprotivil tomu rozhodne. Van-Džao-Džuň viac nenaliehal, z čoho sa dalo usudzovať, že Číňania museli dostať zvesti, potvrdzujúce slová Mongola.

„Gamini“ a „kuli“, ako na znamenie, utíchli a na ulici sa neukazovali, na ich mieste už otvorene sa zjavovaly ruské partizánske patroly; na horách zas čoraz častejšie sa zdržiavali mongolskí jazdci, hľadiaci smerom mesta a „nogan-chošunov“, kde sa hemžili naľakaní Číňania. Čínske úrady celkom stratily hlavu, keď došla zvesť, že altajskí Tatári, spojac sa s Mongolmi, zorganizovali pohon za čínskym vojskom, utekajúcim po pogrome v Kobdo a dohoniac ich, vyfali ich do nohy.

Číňania dostali veľmi zlú náladu. Pozdávalo sa, že všetky naše trápenia sa pominuly a že od gaminov a kuli nám už nič hrozí nemôže. Medzitým k jednému ruskému kolonistovi, spolucítiacemu s boľševikmi,

prišlo niekoľko sovietskych agentov s rozličnými rozkazmi. Onedlho táto banda začala rokovať s Van-Džao-Džuňom a čínskymi obchodnými domami. Dozvedeli sme sa, že čínsky gubernátor dostal veľkú sumu peňazí od bolševických agentov a o niekoľko dní neskôršie od prajúcich nám Číňanov dostali sme zpravu, že pravdepodobne i gaminí dostali úpravu z Jamiňa, ako môžu beztrešne urobiť pogrom v Uliasutaji. Van-Džao-Džuň urobil všetko, čo bolo možné, aby odzbrojil ruský oddiel, usporiadajúc náhlu prehliadku v domoch Rusov a odoberajúc každú zbraň. Ale vodca oddielu bol dosť predvídavý a arzenál svoj schoval za mestom v „chošune“ jedného z kolonistov.

Proti novým príhodám oddiel bol stále v pohotovosti a počaly sa oživené styky medzi dôstojníkmi a mongolskými úradmi v otázke spoločnej obrany.

Mladý Číňan, syn kuchára p. Szymanowského, priniesol zvesť, že v ten deň sa má konať na jednom z „nogan-chošunov“ rozhodujúca porada gaminov a kuli o pláne a termíne pogromu. Rozhodli sme sa osobne vyzvedieť podrobnosti; za tým účelom vezmúc so sebou mladého Číňana ako tlmočníka, s agronomom a s jedným z ruských dôstojníkov vyšli sme z domu, majúc pri sebe pod kožuchmi ukryté revolvery. Nepodarilo sa nám vyjsť za mesto riadnou cestou, lebo Uliasutaj bol už obklopený strážami „gaminov“. Prekížli sme cez osadu bezdomých Mongolov, zničených čínskou administráciou. Držiac sa brehu zamrznutej rieky, obišli sme mesto a plazili sme sa cez rovinu, schovávajúc sa za kopami snehu a sem navyhadzovaného hnoja, až k samým plotom zeleninových záhrad, kde stály kôlne „kuli“.

Môj priateľ p. Vladislav, vždy opatrný, plazil sa bezprostredne za Číňanom-tlmočníkom a až neslušne často mu opakoval sakramentálny sľub, že ho zadusí

ako mačku, ak sa pokúsi nás zradíť. Súdiac podľa smutnej tváre Číňana, myslím, necítil sa dobre v spoločnosti svojho obrovského, hrozne hľadiaceho a dychčiaceho suseda, so strašnými, neludskou silou obdarovanými, ohromnými rukami.

Priplazili sme sa k plotu, za ktorým shromaždili sa „kuli“ a žoldnieri a odkiaľ doletúval k nám krik a smiech. Tu sa malo konať shromaždenie. Náš Číňan cez škáry pomedzi stĺpy prizeral sa sídeným a vymenúval viac známe osoby zpomedi prítomných na tomto shromaždení zbojníkov.

Onedlho som spozoroval, že okrem nás ešte jeden človek načúva a prizera sa tomu, čo sa robilo za plotom.

Súmrak už padol, ale zato som ešte jasne videl siluetu neznámeho, ležiaceho na snehu, s hlavou vsunutou do diery, vyhrabanou psami pod kolíkmi ohrady; počúval, vôbec sa nehýbajúc. Niekoľko krokov od neho, v neveľkej jame, ležal biely kôň s pyskom, stiahnutým remeňom a so sputnanými nohami. O sto krokov ďalej stál druhý kôň, priviazaný k bráne.

Medzitým za plotom krik sa rozmáhal. Bolo tam asi dvetisíc ľudí, ktorí kričali, smiali sa, mávali rukami a potriasali karabínami, nožmi, alebo sekerami. Medzi týmito zástupom sedeli gamini, čosi živo vysvetľujúc, rozkazujúc a súčasne rozdávajúc akési papiere a náboje.

Konečne na srub studne postavil sa vysoký, plecnatý Číňan, a zodvihnúc karabín dohora, krikľavým hlasom začal rečniť.

– Ten človek hovorí, – tlmočil náš Číňan, – že v Uliasutaji treba urobiť to isté, čo urobili gamini v Kobdo a žiadal od Van-Džao-Džuňa, aby jeho telesná stráž neprekážala pogromu. Hovorí, že predtým jednak čínske úrady musia prinútiť ruských dôstoj-

níkov, aby oddali zbrane, ktoré majú. Len vtedy, – poznamenal rečník, – učiní sa zadosť pomste Číňanov za 3000 kuli, utopených Rusmi v Amure r. 1900.

Rečník prikázal sídeným, aby, nerozchodiac sa, počkali na jeho návrat, lebo on bezodkladne chce ísť ku gubernátorovi a predniesť mu požiadavky shromaždenia kuli a gaminov.

To povediac, rečník prehodil si karabín cez plece a pohol sa k bráne. Vtedy som zbadal, že človek, ležiaci pri plote, chytrou vstal so zeme, rozputnal bieleho koňa, vyskočil do sedla, a odviažuc druhého koňa, odviedol ho o pár sto krokov protivným smerom z mesta. Nechajúc tu koňa, schoval sa za roh plota.

Číňan vyšiel za bránu, a uvidiac koňa, stojaceho v poli, pobral sa k nemu. Sotva obišiel roh, za ktorým čupel jazdec na bielom koni, len čo sa Číňan zjavil, vychytil ho do sedla a zpoľa zadusenému zapchal ústa červenou šatkou. Bez zbytočnej náhlivosti, neobzerajúc sa, vzal čínskeho koňa a pomaly odišiel smerom k vrchom.

– Kto to mohol byť? – opýtal som sa udivený svojho priateľa.

– Som presvedčený, – odpovedal bez rozmýšľania, – že to bol láma Tušegun!

Neskoro v noci sme sa dozvedeli, že kuli márne čakali na návrat rečníka-agitátora. Vo chvíli, keď netrpezlivosť shromaždených vyvrcholila, zpoza plota bola hodená do „nogan-chošuna“ hlava rečníka. Z toho shromaždenia nevrátilo sa ešte osem gaminov, ktorých videli ísť do kasární. O niekoľko dní potom našli ich mŕtvoly, starostlivo uložené v jamách, kde obyčajne bývaly cez zimu zemiaky.

Všetky tieto posledné príhody nastrašily háved', oných vývrheľov nádhernej, múdrej Číny, ochotne

sa zbavujúcej najhorších vrstiev zdemoralizovaného proletariátu.

Jednako sme nechceli nechať bez protestu toto shromaždenie, ktoré sa konalo za súhlasu pána gubernátora, prílišne spriazneného s bolševickými agentmi. išiel som k nemu ešte s istým Poliakom, p. St. Błońským, zástupcom veľkej americkej firmy. Obrátili sme pozornosť mladého administrátora na nevhodnosť jeho sympatií voči bolševikom a na bezprávie v jeho nariadeniach. Van-Džao-Džuň a Fu-Šaň boli veľmi pomätení pre informácie, aké sme mali o ich rokovaníach s bolševickými agentmi a o účasti vo vypracovaní plánu na pogrom. Uistili nás slávnostne, že sú si istí svojej telesnej stráž, ktorá nepripustí pouličný boj. Nepochybovali sme, že stráž, skladajúca sa zo 100 pravidelných vojakov, pod vodcovstvom vážneho a odborného dôstojníka, nezúčastní sa na pogrome, ale či by títo vojaci mohli odporovať 300 gaminom, 3000 kuli a 1000 ozbrojeným robotníkom a pracovníkom čínskych firiem?!

Na druhý deň po tomto rozhovore dostali sme zpravu, že ruskí partizáni dobyli Van-Kure a Dzain-Šabu, že plukovník Kazagrandi spojil sa s barónom Ungernom a že všetky spojovacie čiary medzi Západným Mongolskom a Urgou, a tak i s Čínou, sú už v rukách baróna a Mongolov.

Vtedy vodca uliasutajských partizánov, plukovník Michajlov, úradne sa ujal vlády nad mestom, uväznil bolševických agentov a chytrou vykonal vyšetrovanie. Súd odsúdil ich na smrť, ako i vrahov Bobrovcov – Kanina a Puziková.

Toto vystúpenie Rusov pobúrilo čínske úrady. Ovzdušie znova začalo hustnúť, lebo Mongoli podporovali Rusov.

Každú chvíľu sme očakávali otvorenú vojnu, ktorej

výsledok bol mi veľmi hmlistý, lebo som absolútne neveril v disciplínu ruského oddielu a taktnosť ich vodcu. Dorozumejúc sa s p. Bložským, zástupcom americkej firmy, poradili sme kniežatú Čultunovi, aby navrhol svolanie mongolsko-čínskej konferencie na usporiadanie sporu bez prelievania krvi, mierovým rokovaním.

Na tieto návrhy pristaly tak úrady mongolské, ako i čínske. O pár dní sišli sa chošunné kniežatá Západného Mongolska a v Jamini začaly sa rokovania. So strany Mongolov najčinnejšie sa účastnili na poradách knieža Čultun-Bejle, knieža-láma Džap-Gun a knieža Navanceren, so strany Číňanov – Van-Džao-Džuň, Fu-Šaň a niekoľkí úradníci z čínskeho komisárstva. Ja a pán Bloňski boli sme pozvaní ako poradcovia, ale v skutočnosti musel som ja viesť konferenciu, lebo každú chvíľu vznikaly spory, hádky, vzájomné výčitky a hrozby, po ktorých niektorí zo zástupcov Mongolov, ako napr. láma Džap-Gun, hrozili nožmi a chceli opustiť Uliasutaj, aby so zbraňou v ruke bojovali proti podmaniteľom.

Boľševici, dozvediac sa o mojom pozvaní a p. Bloňského, použili všetky prostriedky, aby voviedli na konferenciu jedného zo svojich zástupcov, kolonistu Burdukova.

Vedeli sme ho predsa presvedčiť, že prijatie tohto poslania zakončí sa alebo guľkou, alebo žinkou. Stratil sa teda a onedlho zmizol úplne z Uliasutaja, čo však mu neprekazilo poslať o mne podrobné hlásenie pohraničným sovietskym úradom; onedlho malo to určitý výsledok, pravda, so zakončením celkom neočakávaným.

Len po niekoľkých dňoch sa mi podarilo s p. Bložským presvedčiť Van-Džao-Džuňa, že pekinská vláda robí v Mongolsku politiku nesúhlasnú s trak-

tátmi, uznanými Čínou a že v záujme dobrého susedského pomeru medzi dvoma národmi Mongoli sú povinní čestne prepustiť gubernátora, jeho úradníkov a telesnú stráž cez Mongolsko na juh k hraniciam Číny, zabezpečiac im nedotknuteľnosť a opateru. Číňania zasa majú dobrovoľne rozpustiť gaminov a kuli, odzbrojiť ich a oddať vláde do rúk starého saitu – kniežaťa Čultuna.

Čínske komisárstvo ihneď po podpísaní uliasutajského traktátu začalo sa pripravovať na odchod z mesta a na druhý deň malo odísť. Pred odchodom čínsky gubernátor dal mi odporúčajúci list ku všetkým čínskym úradom, ktorý mi neskoršie veľmi pomohol dostať dovolenie na prekročenie čínskej hranice.

Zrazu sa rozšírila zvesť, že celý vládny čínsky tabun koní a nákladných tiav bol v noci ukradnutý a odhnaný neznámym smerom. Súčasne Mongoli priniesli zvesť, že v blízkosti niektorých „urtanov“ (poštových staníc) našli telá zavraždených poslov, poslaných Van-Džao-Džuňom do Urgy.

Všeobecný úžas nemal hraníc, ale vysvetlenie prišlo veľmi chytro. Môj priateľ hutuhtu Dželib-Dzamsrap poslal z kláštora Narabanči ku kniežaťu Čultunovi posla so správou, že akýsi neznámy ruský oddiel, pod vodcovstvom kozáckeho plukovníka Domožirova, prišiel ku kláštoru Narabanči a žiada živnosť, jurty, kone a striebro; okrem toho ten istý oddiel, v ktorom je knieža Baldon-Hun, slávny dobyvateľ Kobda, zamýšľa vykonať mobilizáciu Mongolov v chánate Jassaktu, nemajúc na to poverenia od vlády mongolskej, a robí to len na základe ústneho rozkazu baróna Ungerna von Sternberg. Hutuhtu prosil o pomoc, lebo sa obával, že Mongoli Baldona-Huna a Domožirovovi kozáci vyrabujú kláštor.

Kozácky plukovník Domožirov, posielajúc rozkaz

ruskému veliteľovi Uliasutaja, aby vyvraždil čínsku zálohu, vyraboval čínsku banku a pozatváral čínskych úradníkov, ktorých chcel súdiť osobne, sa onedlho ozval. S veľkou námahou sa podarilo mne a saitovi presvedčiť veliteľa, plukovníka Michajlova, že treba dodržať dohovor mongolsko-čínsky a nenasledovať soviетov v ich znásilňovaní každého práva a záväzkov a nemiešať sa do vecí cudzích štátov, akými sú Halha a Čína.

Knieža Čultun-Bejle rozhodlo sa osobne odísť preskúmať situáciu do Narabanči-Kure, vezmúc so sebou ruského a čínskeho starostu. Po jeho odchode niekoľko dní nebolo od saita nijakých správ. Mongoli začali sa znepokojovať a knieža-láma Džap-Gun ma poprosil, aby som išiel Čultunovi a hutuhtovi z Narabanči na pomoc. V spoločnosti dôstojníka, daného mi plk. Michajlovom a mladého kolonistu v úlohe flmočníka, pohol som sa za svitu známou mi už cestou do pohostinného Narabanči-Kure. Na snehu výrazne sa javily stopy Čultunovho povozu a koní sprevádzajúcich ho jazdcov.

X.

„BIELA“ BANDA.

Na tretí deň s vysokého vrchu videli sme Narabanči-Kure. V okolí kláštora zbadali sme niekoľko jazdcov, ktorí, uvidiac nás, zaraz popohnali smerom osady.

O hodinu boli sme už v kláštore a hutuhtu prijal ma v svojej nádhernej jurte, kde bolo i veľmi zachmúrené knieža Čultun. Po obradoch obetovania „chatyka“ a po vypití čaju hutuhtu riekol vážnym hlasom:

– Sami bohovia vás poslali sem!

Knieža Čultun prisviedčavo kývol hlavou.

Hovorili mi o násilnostiach, páchaných Domožirovom a Baldom-Hunom, o uväznení ruského a čínskeho starostu, prišlých s Čultunom, o hrozbách vyrabovania kláštora a o nemiernych vymáhaniach obidvoch nojonov (náčelníkov). V rezultáte prosili ma, aby som sa dohodovil s týmito útočníkmi a presvedčil ich, že sa nepatrí znásilňovať práva a obyčaje krajiny.

Prosil som, aby mi ukázali príbytok Domožirova. Okolo 11. hod. v noci dvaja mnísi zaviedli mňa a môjho dôstojníka až na breh rieky Zapchyn, kde som videl niekoľko jurty, ktoré hutuhtu pod terorom Domožirova postavil pre oddiel. Vošiel som do jurty „Urusnojona“.

Na akomsi fantastickom nízkom tróne sedel vysoký plukovník bez čižiem. Bol opitý a hovoril dosť mastné vtipy, baviac svojich dôstojníkov, ležiacich v malebných pózach okolo ohniska a popíjajúcich horúci čaj s vodkou.

Plukovník pozval nás do svojej jurty, počastoval čajom, ale hneď pri vstupe oznámil, že každý vážny rozhovor odkladá nazajtra. Jeho správanie voči nám, pod maskou zdvorilosti, bolo chladné a príliš podozrivé.

Počas svojho rozprávania o dobytí Urgy a o vojne baróna Ungerna s Číňanmi poznamenal dôrazne, že má rozkaz rozstrieľať každého, kto by sa osmelil prekážať mu vo vykonávaní pomsty na utlačovateľoch Mongolska. Preto má úmysel zastreliť knieža Čultun-Bejlu a obidvoch starostov, s ním došlých. Počúvajúc jeho slová, dôstojníci sa trocha usmievali, posmešne hľadiac na mňa. Keď to spozoroval dôstojník, s ktorým som bol, uštipol ma do stehna.

Prizerajúc sa tváram dôstojníkov „bielej“ bandy, hneď som uvidel niekoľko známych mi osôb, ktoré

utiekly z oddielu Kazagrandiho a boly ním v ich neprítomnosti odsúdené na smrť za dezerciu a zradu. Boli to ľudia celkom zdemoralizovaní, súci len na zvydy a lúpež a nie na pravidelný boj a bohatierstvo.

Plukovník ponúkol nám nocľah v svojej jurte. Keď sme si už políhali, kolonista tlmočník vtisol mi do ruky malú kartičku. Prečítal som ju ukradomky, obávajúc sa bystrého zraku v blízkosti ležiaceho Domožirova.

Kolonista písal: „Stráž postavená. Vydaný rozkaz zastrelíť vás, ak by ste sa chceli vrátiť do kláštora.“

Keď som po prijatí tejto zvesti rozmýšľal nad plánom konania, za jurtou rozľahol sa zachrípnutý hlas, opytujúci sa po mongolsky.

– Kde sú tí ľudia? Chcem ich vidieť!...

Do jurty, nízko zohýnajúc vo dverách obrovskú postavu, vošiel plecnatý Mongol. Plameň dohasínajúceho ohňa osvetľoval širokú, pospolitú tvár pastiera so surovými, smelými črtami. Zastal v strede jurty a zasunúc ruky za pás, začal pozorne obzerať ležiace postavy. Domožirov vstal so svojej postele a začal sa rozprávať s hosťom. O chvíľu ozval sa ku mne:

– S vami chce hovoriť slávne, bojovné knieža Baldon-Hun.

Posadil som sa v posteli a mlčky som pozeral na surovú tvár pastiera, vyznamenaného pred rokmi kniežacím titulom za vyplienenie Kobda. Vycítil som nepriateľské naladenie kniežaťa a pripravil som sa na primerané zaobchodenie s ním.

– Sajn! – zahundral a sadol si k ohnisku, zapalujúc si fajku.

– Sajn bajna! – odvetil som, vyberajúc svoju.

Ale knieža mi nepodalo ohňa. Potom, neberúc naň ohľad, obrátil som sa k plukovníkovi, ktorý tiež začal fajčiť.

Baldon pozorne mi hľadel do očí.

Môj dôstojník, ležiaci pri mne, mi šepol:

– Pripomína mi to jednu zo Sienkiewiczových scén; „Chmielnicki u Tuhaj-beja“, Domožirov – Chmielnicki, ten Mongol – Tuhaj.

Mimovoľne som sa usmial na toto pádne prirovanie. Vlna krvi vošla do tvári Baldona.

– Po čo ste sem prišli? – opýtal sa chrapľavo.

Pustil som dym a o chvíľu pokojne som odpovedal:

– Kto si a akým právom sa vypytuješ?

– Som knieža Baldon – moje meno pozná každý Číňan a trasie sa predo mnou! – odvetil povznesene.

– Nie som Číňan. Čínu nepoznám, meno tvoje som nikdy nepočul. Som syn slobodného a bojovného národa a nemám v obyčaji triasť sa pred kýmkoľvek. Prišiel som k ruskému náčelníkovi vo vážnych veciach a len s ním budem o nich hovoriť.

Mongol mlčal a v očiach Domožirova videl som úžas. Vyfajčil som fajku, a nič ďalej nehovoriac, ľahol som si.

Baldon sedel niekoľko minút hlboko zamyslený. Konečne vstal, a nepodívajúc sa viac na mňa, vyšiel.

Predpokladal som, že moja známosť s kniežaťom-pastierom ukončí sa touto jednou návštevou. Ale, bohužiaľ, sklamal som sa, lebo o niekoľko minút zjavil sa Mongol s pozvaním od Baldona, aby som bezodkladne prišiel do jeho stanu.

Obliekol som sa a vyšiel som na dvor. Hoci do jurty Baldona nebolo ďalej ako sto krokov, predsa mi priviedli koňa. Spozoroval som, že k sedlu bol priviazaný veľký, ťažký korbáč-tašur, čo svedčilo o veľkej nezdvorilosti so strany Mongola.

Vošiel som do Baldonovej jurty. Knieža sedelo na

nízkej posteli a privítalo ma sotva badateľným kývnutím hlavy.

Oči sa mu zaleskly, keď zbadal, že som vošiel do jurty, držiac v ruke tašur, ktorý podľa mongolskej etikety treba vždy nechať pred bývaním.

Urobil som to však preto, aby som zdôraznil nezdvornilé zachovanie sa Baldona.

Sadol som si proti kniežafu a zapálil som si fajku. Nastalo dlhé mlčanie. O niekoľko minút Baldon, ukazujúc na mňa prstom, opýtal sa tlmočníka:

– Kto je to?

Bola to nová, včas vymyslená impertinencia, lebo Mongol nikdy si nedovolí takú surovú otázku.

Cítil som, že ma chytá zlosť proti tomuto pastierovi. Pomlčiac chvíľu, opýtal som sa zaraz, ukazujúc na Baldona:

– Kto je ten človek, pastier a surovec, či vodca a knieža?

Baldon vyskočil ako oparený a dlho hľadel na moju tvár. Konečne chrapľavým hlasom hodil:

– Zastrelím každého, kto sa opováži vstupovať mi do cesty!

Schytil revolver, ale sa zdržal a silno udrel rukoväťou o stôl. Čosi mnou trhlo a v tej istej chvíli som reagoval spôsobom, akým sa najskôr presvedčujú Aziati. Vstal som s miesta a celou silou som šľahol ťažkým korbáčom po stole.

– Povedz, – riekol som tlmočníkovi, – tomu sedliakovi, že môže prísť ku mne na rozhovor, keď prestane byť hovädom a naučí sa byť človekom.

Obrátil som sa a vyšiel som, čakajúc guľku do chrbta, ale Baldon stál ako skamenelý. Až trocha neskôršie rozbil päťou tlmočníkovi tvár, ale ja som vtedy už bol v jurte Domožirova.

Na druhý deň ráno, keď sme pili čaj, zjavil sa

znova Baldon. Bol oblečený do slávnostných šiat „huna“ – kniežata a prekvapil nás svojou zdvorilosťou. Pomyslel som si, že hovädo chytro „sa naučilo byť človekom“.

Poprosil som plukovníka i knieža, aby sa prešli so mnou po stepi cieľom slobodného dorozumenia, lebo som nechcel hovoriť pred cudzími.

Vyšli sme. V dvojhodinovom rozhovore presvedčil som i kozáka i Mongola, že postupujúc podľa boľševickej taktiky, rozpaľujú obyvateľstvo a tak len škodia vojne s Číňanmi a boľševikmi.

Obidvaja sa priznali, že nemajú nijakého poverenia od baróna Ungerna, ku ktorému práve poslali posla pre splnomocnenstvo. Konečne prejavili súhlas dorozumieť sa s kniežatom Čultunom a hutuhtom kláštora a prestať so zbojníckou politikou. O niekoľko dní konečne celá vec sa urovnala. Banditi uznali uliasutajský traktát, prepustili uväznených starostov a rozpustili nimi zmobilizovaných Mongolov. Baldon-Hun odišiel smerom do Kobda na výzvedy a plukovník Domožirov so svojim oddielom, skladajúcim sa z dvanástich ľudí, ku chánovi Jassaktu, aby rokoval o mobilizácii dobrovoľníkov.

Na toto náhle rozhodnutie Domožirova vznikla zvesť, že v Uliasutaji očakávajú vojnu s červeným vojskom, idúcim od severu. „Smelý kozák“, ktorý radšej zabíjal čínskych kupcov a raboval ich duguny, než sa bil, vzdialil sa s frontu pod zámienkou nachytro vymysleného poslania ako by od baróna Ungerna. Zároveň posielal poslov k barónovi s falošnými denunciáciami na mňa, na Čultuna, plukovníka Michajlova, hutuhtu Narabanči-Kure a na všetkých, ktorí mu prekazili „vážne politické veci“.

O postupe plk. Domožirova nikto zo zaintereso-

vaných osôb nevedel, konečne bojovať spôsobom denunčiácie sme nemali úmysel.

Až po dlhšom čase som porozumel príčinu, prečo odsúdil barón Ungern na smrť knieža Čultuna, plk. Michajlova a mnohých iných.

Porozumel som i to, prečo ja, ktorého čakal ten istý osud, bol som na vlas od smrti v jurte baróna Ungerna počas nášho stretnutia v kláštore Van.

XI.

PRED TRÓNOM „VLÁDCU SVETA“.

Keď sa odprataly stany bandy Domožirova a Bal-don-Huna, ktorí šli rozličným smerom, knieža Čultun pozval ma k sebe a oznámil mi, že onedlho opustíme Narabanči-Kure. Hutuhtu Dželib konal pobožnosť na intencie kniežafa v „svätyni blahoslavenstva“, a ja som prezeral kláštor, hľadiac do úzkych uličiek po-medzi ploty, obklopujúce bývanie lámov rozličného stupňa hierarchického: gelongov, getulov, čoidžov, rabdžanpov atď.; školy, kde prednášali prísni a učení „maramba“ – budhistickí teologovia, alebo ta-lámo-va, znalci tibetského lekárstva, burzy pre „bandu“ – klerikov, sklady, archívy, knižnice.

Po návrate do jurty našiel som už v nej hutuhtu. Daroval mi veľký žltý „chatyk“ a prosil, aby som s ním prezrel kláštor. Tvár Dželiba bola ustarostená a porozumel som, že chce nájsť príležitosť pohovoriť si so mnou. Keď sme išli hlavným dvorom kláštora, pripojili sa k nám: ruský obchodný starosta a mon-golský dôstojník. Vošli sme do akéhosi veľkého do-mu, ktorý stál za krikľavožltým plotom. Dželib, vi-diac môj údiv pri pohľade na túto neobyčajnú farbu, riekol:

– V tomto dome bývali dalaj-láma a Bogdo-Ge-neni-Chán; na pamiatku ich pobytu ohrady budov,

v ktorých bývali, sú vždy maľované „svätou“ farbou. Vstúpime sem na chvíľu.

Vnútro domu bolo prepychovo zariadené. Na prízemí bola jedáleň, v ktorej stály ťažké, z ebenu vyrezávané stoly, práca čínskych majstrov, skrine a kredence, napchaté drahocenným, starožitným porcelánom a bronzom. Na prvom poschodí byly len dve izby. V prvej bola spálňa, ktorej steny a povala byly veľmi vkusne a majstrovsky ozdobené hrubou, žltou hodvábnou tkaninou. S povaly na reŕazi z bronzu visela čínska lampa, nádherné dielo umenia z pečatného vosku, kryštalu, maľovaného porcelánu a perlovej masy.

Naľavo od dverí stála štvorhranná posteľ s hodvábnymi matracami, hlavnicami a prikrývkami. Posteľ, stĺpy a baldachýn byly vyrezávané z ebenu, s kresbou nekonečne dlhého čínskeho draka, zožierajúceho slnce. Vedľa bola šatňa v takom istom štýle, s plochými rezbami, zobrazujúcimi rozmanité náboženské výjavy; tu stály i štyri hlboké a pohodlné fotely. Proti vchodu na dvoch dosť vysokých schodoch bol umiestený nízky trón východného typu.

– Obráťte oči na ten trón! – riekol hutuhtu. – Pred tridsiatimi piatimi rokmi raz v noci prišlo k nám niekoľko jazdcov. Vošli do kláštora a žiadali, aby sa tu shromaždili všetci gelongovia, getulovia a kanpovia v čele s hutuhtom a gegenmi. V tejto komnate sme stáli všetci. Vtedy po týchto schodoch vyšiel človek s tvárou, zaclonenou hustým čiernym závojom, a sadol si na trón. Padli sme všetci na kolená, lebo nevedomky v hlbínach svojich duší porozumeli sme, že máme pred sebou toho, o ktorom nejasno, mysticky hovoria niekedy v svojich bulách jasnovidiaci dalaj-láma, najmúdrejší taši-láma a prorocký Bogdo-Geneni. Pocho-pili sme, že vidíme tu toho, ktorému patrí celý vesmír:

nebo, zem, voda, podzemie a ktorého múdry, jasný zrak objíme nesmierne tajomné neznáme svety. Pred nami bol „Vládca sveta“. Po krátkej tibetskej modlitbe „Vládca sveta“ požehnal sídených, potom predpovedal všetko, čo sa malo stať v troch budúcich desaťročiach. Všetko sa splnilo, všetko! Počas modlitby „Vládca sveta“ sviece a lampy v malej svätyni, v susednej komnate, zapálily sa samy a suchá tráva a smola, ležiace v obetných kalichoch, začaly sa roztopiť na belasé pásy a víriace potoky vonného dymu. „Vládca sveta“ zrazu zmizol. Ostaly po ňom len tieto rance na pokrčenom hodvábe podušiek, ležiacich na tróne. Pružná tkanina ešte sa pohybovala, pomaly vracajúc sa do pôvodného stavu.

Hutuhtu vošiel do kaplnky, a kľaknúc si pred oltár, začal sa modliť, zakrývajúc si rukami tvár, alebo dvíhajúc ruky dohora.

Díval som sa na spokojnú, ľahostajnú tvár múdreho Budhu zo zlata a obzeral som hru svetiel a tône, vrhanej malou, na oltári horiacou olejovou lampou, chvíľami divne oživujúcou tvár sochy. Neskôr som sa na trón, stojaci skoro proti dverám kaplnky. Ó, div! Celkom jasne som videl mohutnú postavu starca so žiariacimi, ako hviezdy, očami a silne stisnutými ústami, prezradzujúcimi neobyčajnú silu vôle. Cez jeho telo a biele šaty prezeralo operadlo trónu so svätými tibetskými nápismi. Zavrel som oči a o chvíľu som sa znova poďíval. Na tróne nebolo nikoho, ale rance na poduškách staly sa hlbšími a hodváb prikrývky sa trochu pohol.

Hutuhtu zrazu obrátil ku mne svoju tvár a riekol:
– Daj mi svoj „chatyk“. Cítim, že sa bojíš o osud tej, ktorú miluješ a ktorú si miloval cez celý život. Chcem sa pomodliť za ňu. Modli sa i ty. Obráť oči svoje k „Vládcovi sveta“ a hovor: „Vypočuj, po-

rozumej, splň"... On ťa vyslyší, lebo toto miesto je ním posvätené a tu ostala jeho tóna, ktorá padla na steny tejto komnaty...

Hutuhtu zavesil „chatyk“ na ameno Budhu, a padnúc pred oltárom na tvár, náruživô a vrele šepkal slová modlitby a kľiatby. O chvíľu vstal a kývol na mňa. Keď som sa priblížil, riekol:

– Hľad' do toho tmavého priestoru za sochou Budhu. On ti ukáže tých, ktorých nosíš v svojom srdci!

Mimovoľne som poslúchol tento horúci, dušu prenikajúci šepot a začal som sa dívať do tmavého kúta za oltárom. Po určitom čase v tme zjavil sa tenký pás dymu, rozpadol sa na niekoľko iných, ktoré sa začaly víriť, preplietaf, až konečne dostaly ľudské tvary. Videl som milovanú tvár, každá jej črta bola jasne viditeľná. Rozpoznal som šaty a niekoľko osôb okolo nej. O chvíľu videnie začalo čoraz viac blednúť, rozvievaf sa a konečne premenilo sa na pásy dymu, priezračného ako chvenie povetria nad povrchom zeme, zohriatej lúčmi slnka. Konečne sa všetko rozvialo. Za sochou znova sa rozprestieral súmrak. Hutuhtu vstal a sňal s ramena Budhu chatyk.

– Šťastie bude vždy s tebou a s tými, ktorí potešujú tvoje srdce a dušu! – riekol vážne. – Láska božstva ťa nikdy neopustí! „Veľký Neznámy“ bude ti odpovedaf, keď sa obrátiš k nemu!

Vyšli sme z domu, kde kedysi prebýval „Veľký Neznámy“, onen tajomný „Vládca sveta“, kde sa modlil on za všetkých ľudí a predpovedal osudy národov a štátov, teda: rozpadnutie Číny, rozmach Japonska, úpadok Ruska, bolševizmus, delenie britského impéria a zrodenie sa idey Džengiza, vládcu polovice starého sveta. Vracajúc sa z kláštora, rozprával som o videní, ktoré som mal v kaplnke, a aké bolo moje

udivenie, keď hutuhtu, starosta i dôstojník mongolský veľmi podrobne a presne opísali všetky osoby, ich tváre, obleky a obklopenie, ktoré som videl cez pásy dymu za zlatou sochou Budhu.

Mongol-dôstojník mi hovoril, že knieža Čultun prosil včera Dželiba, aby v takomto pre krajinu významnom momente ukázali mu jeho budúcnosť, ale Dželib so strachom odriekol.

Keď som sa ho opýtal, prečo to urobil, hutuhtu stiahol obrvy a svažil čelo. Na jeho tvári zračilo sa hlboké vzrušenie, plné strachu.

– Videnie by nedalo uspokojenia a šťastia kniežaťu! – riekol smutne. – Jeho osud je čierny, ako noc! Onehdy tri razy som veštil z opálenej lopatky barana, a vždy vychodilo to isté... to isté...

Nedokončil, a trasúc sa od strachu, zaclonil si rukami tvár. Dželib vyveštil pravdu. Osud kniežaťa Čultun-Bejla bol čierny ako jesenná noc.

O hodinu po tomto rozhovore s kniežaťom Čultunom nechali sme za sebou nevysoké vrchy, obklopujúce pohostinný a tajomný Narabanči-Kure, milovaný „Veľkým Neznámym“ pre prísne obyčaje a morálku mníchov.

XII.

DYCH SMRTI.

Prišli sme do Uliasutaja, ktorý prežíval znova dni strachu.

Plukovník Domožirov listovne nahovoril veliteľa Uliasutaja, Michajlova, aby poslal pohon za čínskym gubernátorom a za jeho sprievodom. Dôstojník, veliaci oddielu, nielen že odzbrojil čínsky sprievod bez odporu s jeho strany, ale vyraboval i súkromnú batôžinu gubernátora a úradníkov. Keď sa oddiel vrátil

z výpravy, bolo vidieť dôstojníkov a vojakov, defilujúcich v šatách a čižmách čínskych úradníkov, predávajúcich zlaté hodinky, prstene, náramky a hrajúcich sa v karty za vyrabované čínske doláre.

Poctivejšia čiastka ruského dôstojníctva a mongolská administrácia byly vzbúrené pre takýto hanobný čin a znásilnenie podpísaného mongolsko-čínskeho dohovoru. Pomer medzi kniežaťom Čultun-Bejлом a veliteľom Michajlovom stával sa čoraz napätější, a roztržka v tábore ruských dôstojníkov, vojakov a kolonistov prehľbovala sa každým dňom. Pobúrenie dosahovalo vrchol vtedy, keď sa všeobecne rozhlásilo, že veliteľ dostal čiastku vecí a peňazí, vyrabovaných Číňanom.

„Sait“ žiadal vrátenie lupu, neprávom dobytého, a jeho uloženie v mongolskom úrade, aby mohol byť poslaný do Číny; ruská skupina Michajlova sa spierala tomu; protivníci plukovníka zasa začali pošuškávať o potrebe jeho odstavenia a o zahľadení nepríjemnej veci, hanobiacej dôstojníkov.

Čultun prosil cudzincov, aby presvedčili veliteľa, že postupuje bezprávne. Ale Michajlov sa zaľal, odstaviť z úradov dôstojníkov, nesúhlasiacich s jeho politikou, a nahradil ich svojimi priateľmi. Vyhli sme sa celej tej veci a len ako svedkovia sme pozorovali beh rozvíjajúcich sa príhod, ktoré sa skončily strašnou katastrofou.

Epilogom celej tejto histórie mala byť v povetrí visiaca občianska vojna medzi Rusmi. Ale nové príhody odsunuly ju na prospech iného plánu.

V isté májové ráno zavítala do Uliasutaja nová skupina jazdcov, ktorí zastali v nehostinnom pre nebolševikov dome kolonistu Burdukova, čiže, ako sa tu hovorilo, v „štábe bolševizmu v Mongolsku“. Jazdci

sa vydávali za dôstojníkov cárskej gardy. Boli to: plk. Poletika a štyria bratia Filipovci.

Hlásiac sa u veliteľa, ukázali mu dokumenty akejsi nikomu neznámej „všesibírskej bielej dôstojníckej organizácie“ a oznámili, že majú rozkaz zriadiť antibolševické pluky z bojovných mongolských plemien: Čacharov, Dzachačinov, Oletov a Turgutov pre vojnu proti bolševikom v Urianchaji a neskoršie v celej južnej Sibíri.

Príchodzí boli veľmi podráždení správou, že Mongoli už vyhнали Číňanov zo svojho územia, lebo mali „tajné diplomatické poverenie k čínskej administrácii“.

Jeden z Filipovcov, plukovník, ukázal rozkaz, ktorým bol menovaný za hlavného veliteľa mongolskej divízie a plukovník Poletika – náčelníkom štábu. Pod týmto titulom táto divná skupina hneď vydala kopu nariadení, na základe ktorých konala nové menovania, zmeny a postupy.

V týchto rozkazoch a nariadeniach bola taká istota, že dôstojníctvo, navyknuté na disciplínu, zpočiatku sa poddávalo. V prípade odporu plukovník Poletika hrozil Domožirovovi väzením a vojnou s barónom Ungernom a s hajtmanom Siemionovom.

Bol to ošalujúci potok hrmiacich slov, hrozných fráz, povedomých gest a bezhraničnej nehanebnosti.

Ale jeden z rozkazov tohto nového „náčelníctva“ vzbudil vo mne a v pobočníkovi veliteľa vážne podozrenie proti príšlej skupine „piatich“.

Tým rozkazom bol som menovaný – za gubernátora Mongolska!

Prečo práve mne bol sverený ten úrad?

Mongoli, Číňania a Rusi Západného Mongolska poznali ma, pravda, dobre, ale v akejsi neznámej „bielej organizácii“ na Sibíri kto mohol vedieť o mo-

jom celkom neočakávanom vplyve a stykoch v Mongolsku?

Z toho som usudzoval, že dokument „organizácie“ o mojom vymenovaní bol zhotovený na počkanie v Uliasutaji bielymi dôstojníkmi.

Ostávala otázka: načo to urobili?

Na to mi odpovedaly príhody najbližších dní.

„Skupina piatich“ snívala o prehodení všetkých už jestvujúcich ruských partizánskych oddielov do Urianchaja proti sovietskemu vojsku. Bol to cieľ jasný a srozumiteľný. Ale práve vtedy, keď sa robil plán tejto výpravy, prišli zvesti, že soviety dopravily do Urianchaja značné sily vojska a dorozumely sa s gubernátorom čínskeho Sinkiangu. A on prisľúbil, že ak v severnom Mongolsku začne sa pohyb „bielych“ oddielov na Urianchaj, on hodí na ich chrbty 20.000 čínskych vojakov a takto prinúti ich k prechodu hraníc Urianchaja. Týmto Urianchaj stal by sa pascou dôstojníkov a vojakov-utečencov a soviety znepokojujúca otázka tvorenia antibolševických síl Siemienovom, Ungernom a Kazagrandim na území Halhi bola by zlikvidovaná navždy. Ja zasa po tejto likvidácii, ako samozvanec „gubernátor“ Mongolska, bol by som Číňanmi uväznený a vydaný soviетom.

Keď sme sa toto všetko dozvedeli, „skupina piatich“ bola pozvaná na schôdzku dôstojníkov, kde mali vysvetliť „niektoré nepokoj budiace pochybnosti“.

A pochybnosti tieto byly vážne a zastráajúce.

Nemohli sme porozumieť, ako sa mohlo týchto päť ľudí sem dostať, majúc len sovietske peniaze, cez Urianchaj, zaujatý sovietskym vojskom, s „celou rodinou“, lebo v skupine boli až štyria bratia. Mali pritom dobré obleky, ozbrojenie, kone, a čo bolo najviac podozrivé, ohromné množstvo dokumentov, vydaných organizáciou antibolševickou.

Prečo títo dôstojníci zdržiavali sa na cestách len v domoch sovietskych sympatikov, ako napríklad u Burdukova v Uliasutaji? Tajný náš vyzvedáč nás upovedomil, že Burdukov dal prišielcom väčšie množstvo striebra a dolárov, hostil ich hlučne a nádherne a skrýval u seba akési papiere, ktoré mu oddala skupina „piatich“.

Na schôdzke dôstojníkov plukovník Poletika tónom vychvaľovania oznámil, že jeden z Filipovcov bol pobočníkom sovietskeho hlavného veliteľa, Kamieneva a s ním prekonal nešťastnú prvú vychádzku sovietskej delegácie do Anglicka.

Pre túto nepríjemnú besedu miestnych dôstojníkov s neznámymi prišielcami bol prejav posledným hlasom nedôvery, ale o pár dní potom nastal v oddiele rozkol, lebo veliteľ a jeho skupina ľahkoverne prešla na stranu prišielcov.

Nepomáhaly nijaké prehovárania, hoci jeden z najenergickejších odporcov a skeptikov, veľmi rozumný, už nie mladý dôstojník, jasne poznamenal, že prišielci sú zradcovia, hoci už len preto, že verejne vyslovovali názov tajnej „bielej organizácie“, mená a adresy jej vodcov, vedia, že sovietski špióni sú rozosiati všade.

V rezultáte väčšina dôstojníkov tvrdila, že neznámi prišielci sú agenti soviетov, poslaní zmariť námahy a podniky antibolševických oddielov na území Halhi. Skupina veliteľa Michajlova zasa verila v lojálnosť neznámych a v pravdivosť ich osobných dokumentov.

Vznikly nové spory, hádky, úplný rozkol v oddiele.

Prvá skupina žiadala uväznenie podozrivých prišielcov, druhá zasa sa ich ujala, a sám veliteľ ich zasvätil do vecí uliasutajského oddielu a pripustil rokovanie so saitom Čultun-Bejlom, čoraz to neprajnejším Rusom.

„Skupina piatich“ však utíchla. Nebolo už reči o

tvorení vojska z bojovných Mongolov, o diplomatických stykoch s Pekingom a Urgom, o vyhlásení baróna Ungerna za vyňatého zpod práva a o vojne s hajtmanom Siemionovom. Nespomínalo sa viac moje gubernátorstvo v Mongolsku, čoho rozhodne som sa hneď zriekol, nedbajúc na vrelé prosby, a príselci nespomínali už nové postupy a zmeny v složení vodcovstva, ani výpravu do Urianchaja. Iste cítili, že každý ich krok je pozorne sledovaný.

Konečne po nevydarenej výprave k Jassaktu-chánovi prišiel do Uliasutaja plukovník Domožirov so svojím oddielom. Hneď sa začaly znova intrigy a spory o vládu medzi veliteľom Michajlovom, „skupinou piatich“ a Domožirovom. Dôstojníci a vojaci rozdelili sa na skupiny podľa sympatií voči niektorému z plukovníkov. Vznikaly spory, ba i bitky.

Oddiel, ktorý mohol tvoriť obranu ruských utečencov v Mongolsku, celkom sa zdemoralizoval a čoraz chytrejšie sa pretváral na bandu.

Najväznejší a najčestnejší dôstojníci odtiahli sa od života oddielu a ruskej kolónie, len z prinútenia konajúc svoju vojenskú činnosť.

Domožirov a „skupina piatich“, financovaná boľševikom Burdukovom, opreteký vysielala poslov: prvý k barónovi Ungernovi, druhý k „Živému Bohovi“ a do Pekingú. Sait Čultun-Bejle chytal poslov s listmi. Michajlov so svojej strany posielal listy barónovi Ungernovi s rozmanitými otázkami, prosiac saita o dodanie ich do Urgy, ale Čultun, zdanlivo s tým súhlasiac, tieto listy tiež zadržoval.

Konečne stala sa príhoda, ktorá zapríčinila, že v uliasutajskom oddiele disciplína celkom upadla.

V isté ráno vojaci vrhli sa na sklad zbraní a rozo-
brali ho, poberúc karabíny, guľomety a náboje, ktoré čiastočne patrily vláde mongolskej.

– Tá-ák! – poznamenal smutným hlasom môj agrom. – Onedlho už budeme mať svoj vlastný „soviet“. Skutočne, udalosti šly tak chytré, že dal sa predvídať podobný koniec.

Vojaci svolali shromaždenie, na ktorom ktorýsi kozák veľmi zlostne navrhol:

– Máme teraz až sedem plukovníkov. Každý z nich sa má za hlavného vodcu, a všetci sa vadia. Čo máme robiť? Koho poslúchať? Radím vystrieť všetkých plukovníkov na námestie a biť ich korbáčmi. Ten, ktorý najviac vydrží, nech je našim vodcom.

Bol to žart zlovestný, ale svedčil o demoralizácii oddielu.

Keď sme sa o tom dozvedeli, môj druh svojským žoviálnym vtipom riekol:

– Aby to Parom uchytil! Máme už teda „radu vojenských delegátov“... Darmo, treba sa s tým smieriť – Moskáli nič lepšieho nezaslúžili... Zle je len, že v Mongolsku nie je lesov.

Vnútorň rozklad medzi Rusmi sa rozmáhal, dopomáhal k tomu najviac Domožirov, zásluhou svojich kozákov, ktorí všade agitovali zaň.

Hoci som sa skoro úplne odsunul od života kolónie a oddielu a radil som sa so santom o otázke odchodu našej poľskej skupiny do Urgy, Domožirov veľmi nepriateľsky hľadel na mňa, pamätajúc na svoj nezdar v Narabanči-Kure a v Uliasutaji, kde predostrel som plukovníkovi Michajlovovi celú vec v patričnom svetle.

Ľudia z bandy kozáckeho zbojníka ma špehovali a stopovali všade a vždy. Dostal som od priateľov niekoľko upozornení, aby som sa mal na pozore.

Boly mi zopakované Domožirovove slová, ktorý ako by s nenávisťou bol hovoril o akomsi Poliakovi,

uzurpujúcom si právo miešať sa do ruských záležitostí.

Keď v dome jedného z kolonistov akýsi opitý dôstojník z bandy Domožirova, chtiac vyvolať s mojej strany výbuch, dal mi otázku podobného obsahu, odpovedal som celkom spokojne:

– Akým právom sa vtierajú do života Mongolska ruskí utečenci, ktorí nemajú nijakých práv nielen tu, za hranicou, ale ani v svojej vlastnej krajine?

Dôstojník na to nič neodpovedal, ale v očiach jeho vzbĺkol zlý oheň. Ale zaraz sa utíšil, keď môj obor veľmi nedvojsmyseľne sa pritiahol k nemu a pozorne mu pozrel do očí.

Ale raz večer Domožirovovi banditi ma predsa chceli napadnúť; prekazili im to moji druhovia z poľskej skupiny.

Vracal som sa vtedy neskoro večer od saita z pevnôstky do mesta. Bolo treba ísť asi dva kilometre širokou hradskou, cez neobývanú rovinu. Môj kôň išiel krokom. Zrazu pol kilometra od mesta z prícestnej priekopy vyskočili traja ľudia a začali mlčky bežať ku mne, neodpovedajúc na moje otázky, kto sú a čo chcú odo mňa. Udrel som vtedy koňa a hnal som smerom k mestu. Zrazu ktosi začal na mňa volať známym hlasom. Obzrel som sa a videl som niekoľko postáv, metajúcich sa pomedzi skaly. Konečne počul som poľský výkrik. Pohnal som nazpät, a priblížiac sa, zbadal som troch domožirovovských dôstojníkov, ktorým poľskí vojaci pod vedením môjho agronoma sväzovali ruky, a on sám akémusi vysokému plecnatému kozákovi strašnou silou vykrúcal ruky a zafahoval pásom. Neskôršie jedným kopnutím hodil ho na zem, zapálil si svoju nepostrádateľnú fajočku a hlasom, prezrádzajúcim veľmi vážny smútok, riekol:

– Myslím, že najlepšie bude hodiť týchto drábov do rieky...

Nemohol som sa zdržať smiechu, počujúc takéto vážne uvažovanie svojho priateľa. Vidiac strach kozákov, opýtal som sa ich, prečo ma naháňali a na čí rozkaz to robili.

Mlčali, sklopili oči. Ich mlčanie mi povedalo všetko. Pri prehliadke u každého z nich našli sme v záhradní revolver.

– Výborne! – povedal som, obracajúc sa ku kozákovi. – Všetko rozumiem. Pošlem vás živých k tomu, kto vám dal zbojnický rozkaz, ale mu povedzte, že nabudúce vás viac neuvidí. Zbraň vašu beriem a oddám ju veliteľovi.

Agronom im začal rozväzovať putá a robil to práve tak starostlivo, ako i predtým... až kĺby trešťaly. Pri tej operácii šepkal im do ucha:

– Čo sa mňa týka, ja by som vás poslal do rieky za pokrm rybám...

Zanechajúc kozákov, vrátili sme sa do mesta.

O niekoľko dní neskôršie prišlo do Uliasutaja nové „náčelníctvo“ – akýsi prostý kozák Kazancev so splnomocnenstvom od baróna Ungerna, ktorého oklamal, predstaviac sa mu ako dôstojník. Kazancev uväznil veliteľa, odzbrojil „skupinu piatich“, porobil veľké zmeny v oddiele a vniesol nové podráždenie a hádky.

So súhlasom Kazanceva „skupina piatich“ začala zostavovať akýsi svoj vlastný štáb, s ktorým chcela ísť k barónovi, aby začala rokovania v mene „bielej dôstojníckej organizácie sibírskej“. Plukovník Poletika, jeden z dôstojníkov tejto skupiny, dobrý agent a dokonalý demagog, vedel pretiahnuť na svoju stranu niekoľkých dôstojníkov, s Michajlovom na čele, obetujúc im väčšie sumy peňazí.

Celá cudzozemská skupina rozhodla sa konečne bezodkladne opustiť Uliasutaj. Jedna čiastka, pod vodcovstvom rodiny Bľoňských, pobrala sa starou karavánovou cestou cez Gobi, obchodiac Urgu a snažiac sa vyjsť na prvú železničnú stanicu – Kokohoto, odkiaľ mala ísť na Kalgan – Peking – Šanghaj. Moja partia, složená z agronoma a dvoch vojakov poľskej sibírskej divízie a mňa – mala ísť do Urgy, smerom cez Dzain-Šabi, kde som sa rozhodol stretnúť s plukovníkom Kazagrandim, ktorý ma prosil o to v niekoľkých listoch. Konečne nechcel som obísť Urgu, lebo som vedel, že barón Ungern bol voči mne nepriateľsky naladený, a keby som sa chcel vyhnúť stretnutiu sa s ním, tento nepriaznivý pomer bol by určite príčinou smrti mojej i mojej skupiny.

Konečne sme sa teda rozišli s Uliasutajom, kde sme prežili toľko silných dojmov. Išli sme na koňoch, majúc „dzaru“, danú mi kniežaťom Čultunom.

Obe naše skupiny, hoci s odchodnými príhodami, došli predsa k cieľu výpravy. Uliasutajská kolónia dočkala sa strašných dní trestu za rozbroje, banditizmus, nedostatok disciplíny a vlastenectva. Barón Ungern poslal do Uliasutaja veľký mongolský oddiel pod vodcovstvom Burjata, dôstojníka Vendelova a ruského kapitána Bezrodnova, ktorí mali urobiť poriadok v meste.

Oddiel tento – stretol som ho cestou do Urgy – dochytil plk. Poletiku, bratov Filipovcov, plukovníka Michajlova a niekoľkých iných dôstojníkov, ktorí šli i so ženami a deťmi. Bezrodnov vedel, že skupina táto chcela obísť Urgu, sídlo baróna Ungerna, že mala pri sebe veci ukradnuté Čiňanom, mnoho striebra a akési podozrivé papiere. Všetci členovia tejto skupiny, s výnimkou plukovníka Filipova, ktorý dostal dovolenie zaraz odcestovať k barónovi Ungernovi,

boli zastrelení i s rodinami. Stalo sa to v chmúrnom úvoze okolo kláštora Dzain-Šabi, kde našla smrť „skupina piatich“ i ruskí beženci, ktorých smutný osud vlasti nenaučil ani disciplíne, ani jednotnosti.

Po príchode do Uliasutaja Bezrodnov zastrelil knieža Čultun-Bejla, uväznil Domožirova a poslal ho do Urgy, kde barón Ungern rozkázal dať mu 150 palíc a držal ho osem dní na streche bez potravy a teplého odevu; kapitán postrieľal ďalej skoro všetkých kolonistov a dôstojníkov, ktorí sa bili o moc, a zaviedol – pokoj smrti. Splnily sa teda ešte raz predpovede hutuhtu Narabanči. Čultun-Bejle zahynul pre denunciáciu Domožirova, ktorý ani mňa nešetřil.

Vedel som teda, že mi hrozí nebezpečenstvo, ale som sa rozhodol ísť za každú cenu do Urgy.

Privykol som si hľadieť smrti priamo do očí, nuž išiel som sa stretnúť so strašným „krvavým barónom“.

Sídlo „krvavého“ Ungerna bolo možno obísť, ale osud nikoho neminie...

Vinným som sa necítil a pocit strachu za našej cesty, pri stálom styku s nebezpečenstvom, vo mne už celkom vymizol.

O krvavých udalostiach v Uliasutaji a Dzain-Šabe dozvedel som sa ešte cestou od Mongola, ktorý išiel s akýmisi listmi do Urgy a so mnou strávil noc v jurte „urtona“.

Pri čaji rozprával mi chmúrnu „legendu smrti“.

– Dávno, veľmi dávno, ešte vtedy, keď Mongoli boli vládcami Číny, kniežaťom Uliasutaja bol šialený Beltis-Van. Trestal všetkých smrťou bez súdu a nikto sa neopovážil prejsť cez majetky šialenca. Pobúrené kniežatá „chošunov“, bohatí Mongoli, obklopili konečne miesto, v ktorom šalel Beltis, odľali všetky cesty, nevpúšťajúc a nevypúšťajúc nikoho.

V Uliasutaji nastal hlad a konečne Beltio-Van rozhodol sa prebiť so svojou družinou cez nepriateľský kordón na západ, k Oletom, z ktorých plemena pochodil. Ale v boji s povstalcami zahynul i so svojimi bojovníkmi. Kniežatá, konajúc podľa rady hutuhtu kláštora Bujanta, pochovali telá zabitých na severných úbočiach vrchov, obklopujúcich Uliasutaj. Zakopali ich s kliatbami proti duchom vraždy, aby v tomto kraji už nikdy nikto nemohol byť zabitý rukami vrahov. Hutuhtu predpovedal i to, že smrť a duchovia vraždy zjavia sa až vtedy, keď na hrobe pochovaných bude preliata krv človeka. Takáto legenda žila medzi nami... Teraz sa splňa! Rusi na hrobe Beltis-Vana a jeho družiny zastrelili boľševikov a Číňania dvoch Mongolov. Duchovia vraždy sa vyslobodili zpod kameňov, privalujúcich hrob, a zlý duch Beltisa, v podobe smrti, šíri na zemi vraždu, kosiac ľudí ako suchú, mrazom opálenú trávu. Zahynul potomok Džengiz-Chána, šľachetný Čultun-Bejle, zahynul „ursus-nojon“, Michajlov, zahynulo mnoho, mnoho ľudí, a smrť sa ženie stepami Mongolska a všade pred sebou má voľnú cestu! Kto ju teraz zadrží? Kto sviaže jej nemilosrdné ruky? Nastaly zlé časy, krvavé, nepriateľské bohom i dobrým duchom... Keď zlí duchovia začali vojnu proti dobrým... čo si tu poradí slabý človek? Čo mu ostáva? Len záhuba... Len smrť...

*

Bol to chmúrny hovor.

Mohol vzbudiť v srdci hnev zúfalstva.

Vôkol vznášalo sa nebezpečenstvo. Ďaleký cieľ – prístav na Tichom oceáne, odkiaľ viedla cesta do vlasti, ostával v hmle.

A jednako nechytlo sa ma ani zúfalstvo, ani beznádejnosť.

Osud tak spravoval môj život, že na inej nákové bola vykutá moja duša.

Nepoznala otáľanie a strach, od ľuďí ničoho nežiadala, spokojná s dôverou vo vlastné sily.

Na pomoc mi prišla jar.

Sľa dobiela rozpálenou železnou metlou za dva dni odpratala ostatky snehu, roztopila ľad na riekach a jazerách.

Len v zatienených, hlbokých úvozoch upelešily sa zvyšky snehových závejov, ale i tieto už začínaly černieť a rozsýpať sa.

Mladá smaragdová tráva vykukávala zo zeme, zaleskly sa žlté, sľa rozhodené kúsočky zlatého plechu, kvety, belasé a fialové hviezdičky a kalichy. Na smrekoch beľely sa svieže ratoľesti, vonné, majúce príjemnú nakyslastú chuť.

Naučiac sa od sprievodcov, jedli sme mäkké smrekové vetvičky, roztúžení po zelenine, ktorú sme už rok nevideli.

Ponad stepi na sever letely kídle divého vtáctva. Kídle žeriavov a labuťí, dlhé šnúry husí a kačiek napľňaly povetrie trúbením, klapkaním a gáganím.

Pri západe slnka dlho krúžily a spúšťaly sa na zem, nikým neplašené, lebo Mongoli vtákov nezabíjajú.

Jediným nepriateľom nespočítateľných vtáčích krdľov bol tu rod hranostajov a lasíc. Prikrádaly sa ku kačkám, schovávajúc sa medzi kamene a vrhaly sa na svoje obete neočakávane, zahrýzajúc sa ostrými zúbkami do farebných krkov prestrašených káčerov.

Po zelenej tráve majestátne sa prechádzaly zaľúbené páry červených husí – „vtákov-lámov“ – obklopených zvláštnou úctou pre farbu peria, pripomínajúcu šaty Budhových kňazov.

Vysoko, v priepasti belasého neba kvílily supy a sokoly.

Začaly prebiehať svište a poľné myši, opúšťajúc hlboké podzemné diery. Na úbočiach pahorkov bzíkalý zajace.

Nevysloviteľná radosť naplňala celú prírodu. Všetko sa tešilo a milo usmievalo.

Spomenul som si, že sa začaly veľkonočné sviatky.

Sviatok vzkriesenia, symbol triumfu nad smrťou!

Vedeli sme, že čihá na nás so všetkých strán, cecriac kly a metajúc kliatby .

Už neraz sme sa vymkli z jej chladného, neľútostivého objatia a poznali sme jej nikdy nenasýtenú dravosť.

Teraz nás znova stíhala.

Obklopila nás nepredvídanými nebezpečenstvami, sťa divú zver obklopila so všetkých strán.

Na západe mal byť boj bielych partizánov s červeným vojskom. Nebol som istý víťazstva nepriateľov bolševizmu. Poznal som ich dobre.

Málo sa líšili od komunistických drábov. Aj oni holdovali bezpráviu, lúpežníctvu, násilenstvu a vražde; nechuf k poslušnosti a disciplíne, nedostatok vedúcej myšlienky, prinucujúcej doviesť začatú vojnu do konca.

Od juhu cítili sme chmúrny dych Gobi, cez ktorú predierala sa karavána Bľoňskovcov, ponáhľajúca sa k čínskej hranici.

Od severu čoraz viac nás objímalo more, vylievajúce sa z nesmierneho, šialeného, v krvavej víchrici zmietajúceho sa Ruska, komunizmom otriasaného do hlbín. Na východe, kde sme videli v hmle žiarivý cieľ našej záchrany, zjavilo sa nové nebezpečenstvo.

Bol to tajomný, krvavý barón Ungern von Sternberg.

Reči o jeho bezohľadnosti a ukrutnosti mohly desiť.

Nemal som však nijakého podkladu na ocenenie tak neočakávane vyrastajúceho nebezpečenstva. Len som ho vycífoval a vedel som, že musím soskupiť a napäť všetku duševnú silu, aby som došiel k správ-
nemu rozhodnutiu.

Tam v urtonskej jurte som sa presvedčil, že ne-
môžem vystaviť svojich druhov nešťastia a muče-
níckeho túlania nebezpečnému, hazardu podobnému
stretnutiu s barónom. Rozmýšľal som, ako nahovoríť
p. Vladislava a ostatných na ďalšiu cestu cez Gobi...
Odkladal som ešte, čakajúc na čerstvé zvesti, chytro
sa šíriace v Mongolsku.

Onedlho mi vskutku došly.

Do urtonu, kde sme zamieňali kone, vbehol, ako
šialený, jeden z kolonistov, majúci svoj „chošun“ blíz-
ko Uliasutaja.

Zadychčaným hlasom, plačúc pri spomienke na
udalosti, rozprával, že do mesta prišiel od baróna
Ungerna kozák s listom, zakazujúcim pod hrozbou
trestu smrti obyvateľom opúšťať Uliasutaj. Súčasne
list sľuboval rýchly príchod oddielu, ktorý bude sú-
diť a vymeriavať spravodlivosť.

Obyvatelia sa začali vykrádať z mesta, ale, ako sa
ukázalo, národ bol už upovedomený a dobre orga-
nizovaný. Utečenci dostali sa do rúk Mongolov a za-
hynuli bez stopy.

Dozvediac sa toto, pomyslel som si, že som
v správnom čase opustil Uliasutaj.

Chytila sa ma beznádejnosť...

Čo robiť ďalej? Či by nebolo šialenosťou dobro-
voľne sa ponáhľať stretnúť so smrťou, zosobnenou
v záhadnej postave Ungerna?

Nateraz sa mi zdalo, že najjednoduchším východiskom z ťažkej situácie by bol rýchly pochod na juhovýchod a preseknutie severnej čiastky Gobi, a takto sa vyhnúť stretnutiu s barónom.

Dlho som nad tým rozmýšľal.

Akýsi vnútorný hlas mi začal radiť, aby som nemenil pôvodné rozhodnutie.

– Ísť teda do Urgy, kde zúri neznámy generál s nemeckým menom? – pýtal som sa.

Hlas poradný mlčal.

– Či by bolo rozumnejšie nenáhliť sa s poznaním toho človeka? – dával som si novú otázku.

Všetko sa vo mne búrilo, krv mi vchodila do tváre, srdce hlasne bilo.

Jasne som počul výkriky, rozliehajúce sa v mojom mozgu:

– Nie! Nie!

Mávol som rukou.

– Nikdy neustupujem, pôjdem teda k barónovi...

– šepol som sebe. – Čo má visieť – neutopí sa.

Bola to slabá potecha, lebo som nechcel ani visieť, ani utopíť sa...

F. A. OSSENDOWSKÉHO
SATANOVOU KRAJINOU

v preklade

JÁNA HOLLÉHO

vyšlo roku 1942 ako

treťí sväzok

edície

NOVÁ KNIHA,

ktorú rediguje

KOLOMAN K. GERALDINI.

Vydáva a tlačí

NOVÁ KNÍHTLAČIAREŇ

v Turčianskom Sv. Martine.

Obálku navrhol Fr. Kudláč.

